

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Huoltajien osallistaminen varhaiskasvatuksen seudullisessa ja paikallisissa suunnitelmissa

Riikka Korpi

Pro gradu -tutkielma

Kasvatustieteiden tiedekunta

Lapin yliopisto

Kevät 2026

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Huoltajien osallistaminen varhaiskasvatuksen seudullisessa ja paikallisissa suunnitelmissa

Tekijä: Riikka Korpi

Koulutusohjelma: Kasvatustieteiden tiedekunta, Kasvatustieteiden maisteriohjelma

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 70

Vuosi: 2026

Tiivistelmä:

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan huoltajien osallistamista varhaiskasvatuksen asiakirjoissa. Aineistona on Seudullinen varhaiskasvatussuunnitelma 2022 sekä suunnitelmaan kuuluvien kuntien (Kemi, Keminmaa, Kolari, Pello, Tervola, Tornio, Simo ja Ylitornio) omat paikalliset toimintavuosisuunnitelmat.

Aineistossa kuvataan huoltajia toimijoina erilaisin tavoin. Näiden kuvausten pohjalta jaottelin huoltajien osallistamisen neljään kategoriaan: 1) Huoltajia tiedotetaan, 2) Huoltajia kuullaan ja huomioidaan, 3) Huoltajat otetaan yhteistyökumppaneiksi ja 4) Huoltajille annetaan toimija- ja päätösvalta. Tutkimustuloksissa erottui selvästi eniten huoltajien ottaminen yhteistyökumppaneiksi. Myös huoltajien kuulemista ja huomioimista esiintyi melko paljon.

Käsitteet osallisuus, osallistuminen ja osallistaminen ovat kiinteästi sidoksissa toisiinsa eikä niitä voi erikseen tarkastella. Näihin yhdistyy vankasti myös kasvatuskumppanuuden käsite, onhan varhaiskasvatuksessa yhteistyö huoltajien kanssa merkittävä asia.

Tutkimuksessa tuodaan myös esille millaisia huoltajien osallisuutta tukevia käytäntöjä ja menetelmiä asiakirjoissa esitellään.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin vain varhaiskasvatuksen asiakirjoja ja sitä, miten näiden teksteissä huoltajia osallistetaan. Kokonaan oma tutkimuksen aiheensa on se, miten osallistaminen käytännössä varhaiskasvatuksen arjessa tapahtuu. Lisäksi kunnilla on erilaisia käytäntöjä siinä, mitä paikalliseen toimintavuosisuunnitelmaan on kirjattu. Kunnilla voi olla käytössä myös muita asiakirjoja, erillisiä liitteitä tai tiedostopankkeja varhaiskasvatustoiminnan ohjeistukseen.

Avainsanat: osallistaminen, osallisuus, osallistuminen, kasvatuskumppanuus

X Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän omia henkilötietoja

Sisällys

1.	Johdanto	5
2.	Aiempi empiirinen tutkimus.....	9
2.1	Huoltajien osallisuutta ja kasvatuskumppanuutta koskevat tutkimukset	9
2.2	Osallisuuden ilmenemistä varhaiskasvatussuunnitelmissa koskeva tutkimus	13
3.	Teoreettiset lähtökohdat ja keskeiset käsitteet.....	15
3.1	Osallisuus–osallistuminen–osallistaminen.....	15
3.1.1	Lähiympäristöjen vaikutus osallisuuteen	18
3.1.2	Huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksen ohjaavissa asiakirjoissa.....	20
3.2.	Mitä on kasvatuskumppanuus?	22
3.2.1	Päiväkotikohtaamiset ja kasvatuskumppanuus	22
3.2.2	Moninaisuus haastaa kasvatuskumppanuutta.....	24
3.2.3	Kasvatuskumppanuusajattelun kipukohdat	25
3.3.	Osallisuutta tukevia menetelmiä ja työkaluja.....	28
3.3.1.	Karvin laatuindikaattorit	28
3.3.2.	Pedagoginen dokumentointi.....	29
3.3.3	Annetaan aikaa tutustumiselle	30
4.	Tutkimuksen toteutus	32
4.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	32
4.2	Tutkimusmenetelmät	33
4.3	Tutkimusaineisto	33
4.3.1	Seudullinen varhaiskasvatussuunnitelma 2022	34
4.3.2	Paikalliset toimintavuosisuunnitelmat.....	35
4.4	Aineiston analyysi	35
5.	Tutkimustulokset	40
5.1	Huoltajat varhaiskasvatussuunnitelmien teksteissä.....	40
5.1.1	Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	40
5.1.2	Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta.....	43
5.1.3	Lapsen vasu	45
5.1.4	Lapsen tuki	45
5.2.	Huoltajien osallistamisen tasot.....	46

5.2.1 Huoltajia tiedotetaan	47
5.2.2 Huoltajia kuullaan ja huomioidaan	48
5.2.3 Huoltajat otetaan yhteistyökumppaneiksi	49
5.2.4 Huoltajille annetaan toimija- ja päätösvalta	50
5.3. Osallisuutta tukevia menetelmiä ja käytänteitä	53
6. Pohdinta.....	56
6.1. Tutkimustulosten yhteenveto ja johtopäätökset	56
6.2. Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	59
6.3. Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimusehdotukset	60
Lähteet:.....	63

1. Johdanto

Varhaiskasvatus on kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatustoiminta on suunnitelmallista sekä tavoitteellista. Se edistää lapsen hyvinvointia ja tukee kasvua, kehitystä ja oppimista. Jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta, jota järjestetään päiväkodeissa, perhepäivähoidossa tai avoimena varhaiskasvatustoimintana. Huoltajat päättävät lapsensa osallistumisesta varhaiskasvatukseen. (Opetushallitus 2026)

Varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten osuus on kasvanut viimeisten vuosien aikana. Vuonna 2024 kaikista 1–6-vuotiaista lapsista varhaiskasvatukseen osallistui 80%. Vuodesta 2021 vuoteen 2024 on kasvua ollut 6 prosenttiyksikköä. Päiväkotitoiminta on selvästi yleisin varhaiskasvatukseen osallistumisen muoto. (Tilastokeskus 2025)

Yhteiskunnallisessa keskustelussa viitataan vanhempien asenteissa tapahtuneeseen muutokseen. Varhaiskasvatus nähdään nimenomaan lapsen oikeutena, eikä vain vanhempien työssäkäynnin mahdollistajana. Pienten lasten vanhemmista entistä suurempi osa on korkeasti koulutettuja, jotka palaavat työelämään nopeammin kuin vähemmän koulutetut vanhemmat, erityisesti äidit. Elinkustannusten nousu ja muuttuvat työelämän haasteet saavat vanhemman valitsemaan töihin paluun lapsen kotona hoitamisen sijasta. (Yle 6.10.2025)

Varhaiskasvatus kuuluu siis entistä enemmän suomalaisten lapsiperheiden elämään. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on lasten kasvun ja kehityksen tukeminen. Ilman yhteistyötä lasten huoltajien kanssa eivät varhaiskasvattajat tätä tehtävää pysty laadukkaasti toteuttamaan. Varhaiskasvatuslainkin mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on yhteistyö lapsen huoltajien kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseksi sekä huoltajien tukeminen heidän kasvatustyössään (Finlex 2018). Säännöllinen yhteistyö, avoin ja tasavertainen kohtaaminen sekä luottamuksellisen suhteen rakentaminen lapsen huoltajien kanssa on tär-

keää lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista sovittaessa ja yhteistä kasvatustehtävää toteutettaessa (Opetushallitus 2022, 19).

Varhaiskasvatuksen ohjaavissa asiakirjoissa, kuten varhaiskasvatuslaissa ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, korostetaan sekä lasten että huoltajien osallisuuden toteutumisen tärkeyttä. Lasten osallisuutta on tutkittu paljon ja aiheesta löytyykin lukuisia artikkeleita ja paljon kirjallisuutta. Huoltajien osallisuudestakin tutkimusta löytyy, mutta selvästi vähemmän.

Työskentelen varhaiskasvatuksessa Ylitornion kunnassa. Kuntamme on yksi kahdeksasta kunnasta, joihin on vuonna 2022 laadittu yhteinen Seudullinen varhaiskasvatussuunnitelma. Ylitornion lisäksi mukana on Tornio, Kolari, Kemi, Simo, Keminmaa, Pello ja Tervola. Seudullisen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta jokaiseen kuntaan on laadittu paikallinen toimintavuosisuunnitelma, joka päivitetään vuosittain. Selvitän tutkimuksessani, miten huoltajien osallistaminen näyttäytyy seudullisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa sekä paikallisissa toimintavuosisuunnitelmissa. Tietojeni mukaan näitä asiakirjoja ei ole aikaisemmin ainakaan huoltajien osallistamisen tiimoilta tutkittu. Tavoitteena on tuoda suunnitelmien sisältöä näkyväksi huoltajien osallistamisen suhteen. Tutkimustuloksilla uskon olevan hyötyä alueen varhaiskasvatustoimijoille huoltajien osallisuutta arvioitaessa ja kehitettäessä sekä seudullisia ja paikallisia toimintasuunnitelmia päivitettäessä.

Varhaiskasvatuksessa työskennellessäni olemme vuosien aikana usein työyhteisössä pohtineet, kuinka saisimme perheiden ja lasten huoltajien ääntä ja toiveita enemmän kuuluville. Päivittäisiä keskusteluja toki huoltajien kanssa käydään ja vanhempainiltoja sekä muita yhteisiä tilaisuuksia järjestetään. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmat eli vasut laaditaan ja päivitetään vuosittain. Päiväkodin eteisissä on palautelaatikot, joihin huoltajat voivat laittaa nimettöminä viestiä tai toiveiden puuhun voi ripustaa lehtiä, joihin on kirjoitettu toiveita ja palautteita. Monenlaisia menetelmiä toteuttaa huoltajien osallisuutta on siis kokeiltukin. Suomen vanhempainliitto on yksi taho, joka innostaa aktiiviseen vanhemmuuteen lapsen oppimispolun eri vaiheissa ja tarjoaa vinkkejä lapsen varhaiskasvatustaipaleen tueksi. Vanhempainliitto ylläpitää aineistopankkia, josta löytyy materiaalia kasvatuksen sekä kodin ja varhaiskasvatuksen yhteistyön tueksi. (Suomen Vanhempainliitto 2025)

Saranko, Räikkönen ja Alasuutari (2025) tutkivat vanhempien tyytyväisyyttä varhaiskasvatuspalveluihin. Tutkimuksessa tunnistettiin kaksi ulottuvuutta: vanhempien tyytyväisyys palveluiden saatavuuteen ja sijaintiin sekä varhaiskasvatuksen laatu ja pedagogiset sisällöt. Molemmat ulottuvuudet kuvaavat todellisia kokemuksia, sillä ne olivat positiivisesti yhteydessä vanhempien arvioon lapsen viihtymisestä. Mitä tyytyväisempiä vanhemmat olivat palvelujen saatavuuteen ja pedagogisiin tekijöihin, sitä paremmin he arvioivat lapsen varhaiskasvatuksessa viihtyvän. Myös toimiva yhteistyö henkilöstön kanssa vahvisti tyytyväisyyttä ja käsitystä lapsen viihtymisestä. Äitien ja isien tyytyväisyydessä ei juurikaan huomattu keskinäistä eroa.

Henkilöstölle voi tulla tunne, että vanhemmat luottavat varhaiskasvattajien ammattitaitoon ja ajattelevat, että ”kyllä te tiedätte, mikä on lapseni parhaaksi”. Voi olla, että vanhemmat eivät tiedä omia oikeuksiaan tai ehkäpä vanhemmilla ei riitä jaksamista tai mielenkiintoa ottaa aktiivisempaa roolia lapsensa varhaiskasvatukseen liittyvissä asioissa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat kuitenkin ottamaan huoltajien osallisuuden huomioon. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulee miettiä ja toteuttaa käytäntöjä ja rakenteita osallisuuden toteuttamiseksi. Käytettyjä rakenteita tulee arvioida ja kehittää sen mukaan, miten ne toimivat ja millaista palautetta niistä saadaan.

Paikallisen vasun tehtävänä on konkretisoida varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettuja tavoitteita ja tukea paikallisia varhaiskasvatuksen järjestäjiä. Vasun päivittäminen tulisi olla prosessi, johon osallistuu varhaiskasvatustoimijoita, moniammatillisia yhteistyötahoja sekä perheitä. Vasun päivitykseen tulee varata riittävästi aikaa. Näin vältetään siltä, että perusteasiakirjan tekstit siirretään suoraan paikalliseen suunnitelmaan eikä oteta huomioon paikallisia erityispiirteitä. Tällaisessa tapauksessa on vaarana henkilöstön heikko sitoutuminen vasuun sekä paikallisten tulkintojen ja konkretian puuttuminen. (Kannel ym. 2023, 90–91)

Karvin laatuindikaattorit tarjoavat varhaiskasvatuksen järjestäjille selkeät kuvaukset siitä, millaista on laadukas ja lapsen edun mukainen varhaiskasvatus. Laatua arvioidaan rakennetekijöiden eli varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvien reunaehtoien kautta sekä prosessitekijöiden eli pedagogista toimintakulttuuria kuvaavien tekijöiden kautta. (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2019, 3–7) Varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmat kuuluvat laadun ra-

kennetekijöihin ja yhteistyö huoltajien kanssa liittyy selkeästi laadun prosessitekijöihin. Tutkimukseni voi siis osaltaan auttaa tuottamaan laadukkaampaa varhaiskasvatusta.

2. Aiempi empiirinen tutkimus

2.1 Huoltajien osallisuutta ja kasvatuskumppanuutta koskevat tutkimukset

Peltosen, Poulter'n ja Kuusiston (2025) tutkimuksessa selvitettiin huoltajien kokemuksia kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja heidän osallisuutensa toteutumisesta. Tutkimusaineisto kerättiin vuonna 2023 yksilö- ja ryhmähaastatteluina helsinkiläisissä päiväkodeissa. Huoltajien kokemukset osallisuudesta vaihtelivat epävarmuudesta luottamukseen. Epävarmuus näyttäytyi osaamattomuutena ja epätietoisuutena omaa roolia kohtaan. Henkilökunnan toimintatavat vaikuttavat huoltajien osallisuuden kokemiseen. Arvostava vuorovaikutus, kohdatuksi tuleminen ja sujuva tiedonkulku tuottavat luottamuksellista osallisuutta.

Purola ja Kuusisto (2021) tarkastelivat tutkimuksessaan tapoja, joilla vanhemmat kuvaavat osallistumistaan varhaiskasvatukseen sekä tekijöitä, jotka edistävät vanhempien osallistumista. Tavoitteena oli tuoda esille juurikin vanhemmille merkityksellisiä seikkoja. Kyselytutkimus tehtiin eräässä suomalaisessa kunnassa, jossa on jo pitkään painotettu vanhempien osallistumisen tärkeyttä. Vanhemmat painottavat yhteisöllisyyttä ja sosiaalista osallistumista enemmän kuin pedagogisia sisältöjä. Yhteiset tapahtumat ja tempaukset sekä yhdessä tekeminen vahvistavat yhteenkuuluvuutta muiden huoltajien kanssa. Varhaiskasvattajien tasavertainen ja lämmin kohtaaminen sekä tunne kuulluksi tulemisesta tukevat huoltajien osallisuutta ja rakentavat luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta.

Vuonna 2019 toteutettiin historian ensimmäisen päiväkotibarometri, jossa haluttiin selvittää vanhempien ajatuksia varhaiskasvatuksesta. Alle esiopetusikäisten lasten vanhemmille suunnattu verkkokyselyyn vastasi lähes 10000 huoltajaa. Vastanneiden mukaan heidän mahdollisuutensa osallistua päiväkodin toimintaan ei toteudu kovin hyvin. Vain 55% koki saaneensa riittävästi tietoa erilaisista varhaiskasvatusvaihtoehdoista ennen paikan hakemista. Suurimmalle osalle vanhemmista ei ollut tarjottu mahdollisuutta osallistua esimerkiksi päiväkodin arvokeskusteluun tai toiminnan suunnitteluun. Myöskään vanhempien oman alan ammatti-

osaamista ei päiväkodissa juurikaan hyödynnetty, eikä vanhempia pyydetty avuksi päiväkodin arkeen, vaikkapa retkille. (Suomen Vanhempainliitto 2019, 3–7, 16)

Valtaosa vanhemmista osallistuu mielellään yhteisiin tapahtumiin ja juhliin sekä lapsen vasu-keskusteluihin, joskin paikallisen ja lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman ero on vanhemmille epäselvä. Vanhempien keskinäiseen tutustumiseen ja yhteisöllisyyden rakentamiseen kaivataan lisää panostusta. Vanhemmat toivovat yhteisiä kehittämispäiviä, joissa voisi keskustella yhtä lailla arvoista kuin tilaratkaisuistakin. Omaa osaamista haluttaisiin hyödyntää toiminnallisissa teemailloissa. Myös ihan tavalliseen päiväkotipäivään osallistuminen ja arjen kokeminen olisi mielekästä. (Suomen Vanhempainliitto 2019, 11–14, 20–23)

Hakyemez-Paul, Pihlaja ja Silvennoinen (2018) selvittivät tutkimuksessaan, miten suomalaiset varhaiskasvattajat suhtautuvat vanhempien osallisuuteen ja osallistumisen eri muotoihin. Kyselyyn osallistui yhden Suomen suurimman kunnan 287 varhaiskasvattajaa. Tutkimuksessa tuotiin esille myös, miten kasvattajien henkilökohtaiset ominaisuudet kuten työkokemus, koulutustausta tai koulutustaso sekä lapsiryhmän ikä vaikuttavat suhtautumiseen vanhempien osallistumiseen. Tavoitteena oli valottaa vanhempien osallistumisen nykytilaa suomalaisissa päiväkodeissa sekä nähdä kasvattajien taustatekijöiden yhteys heidän suhtautumiseensa vanhempien osallisuuteen.

Vanhoista lastentarhaseminaareista valmistuneet opettajat suhtautuivat vanhempien osallisuuteen positiivisemmin kuin ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet opettajat. Pitkän työkokemuksen omaavat kasvattajat toteuttivat osallisuutta useammin kuin vähemmän kokeneet kollegat. Ehkäpä työvuosien ja itseluottamuksen karttumisen myötä kasvattajat ryhtyvät huomaamaan vanhempien osallisuuden myönteiset vaikutukset ja kehittävät siten osallisuuden käytäntöjä. Työkokemus tuo työskentelyyn ja toimintaan avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. (Hakyemez-Paul, ym. 2018, 91–94)

Huomionarvoinen havainto oli, että mitä vanhempien lasten ryhmästä on kyse, sitä enemmän vanhempien osallisuutta ilmeni. Pienillä lapsilla on pienten lasten erityistarpeet, mutta ne mielletään ehkä perushoidollisiksi eikä niinkään muodollisen koulutusjärjestelmän osaksi.

Viestinnässä vanhempien kanssa havaittiin eroja suhteessa koulutustasoon. Yliopistosta valmistuneet opettajat toteuttivat usein informatiivista ja yksisuuntaista viestintää, kun taas ammattikorkeakoulu- ja seminaaritaustaiset opettajat harjoittivat avoimempaa viestintää, esimerkiksi puhelinkeskusteluja. (Hakyemez-Paul. ym. 2018, 93–94)

Kekkonen (2012) tarkasteli tutkimuksessaan millaisia puhetapoja käyttäen varhaiskasvatuksen ammattilaiset rakentavat kasvatuskumppanuuden merkityksiä. Ammatillinen kasvatussuhde on aina sosiaalinen ja julkinen, joten se eroaa muista suhdetyypeistä. Henkilöstöltä vaaditaan osaamista omassa ammatillisessa roolissaan. Varhaiskasvattajat työskentelevät lähellä perheiden arkea, jolloin ammatillisen ja ei-ammattillisen kumppanuuden raja saattaa hämärtyä, etenkin pienillä paikkakunnilla. Kekkonen nimeää puhetavat ystävyyspuheeksi, vertaissuhdepuheeksi, läheissuhdepuheeksi ja henkilökemiapuheeksi.

Päiväkodin työntekijällä voi olla ystävyyssuhde lapsen vanhemman kanssa, jolloin työntekijällä on kaksoissubjektius. Tällöin ammattilaisen tulee osata vetää raja siinä, mitä hän puhuu, missä puhuu ja kenen kanssa puhuu lapsen asioista. Vertaissuhdepuheessa tulee esille jonkun työntekijän läheisempi suhde huoltajaan kuin muiden työntekijöiden. Tämä voi aiheuttaa toisille epätasa-arvoisuuden tunnetta ja jopa säröilyä työyhteisössä. Läheissuhdepuheessa kasvatuskumppanuus erotetaan muista läheisistä ihmissuhteista. Työntekijän haasteena on ylläpitää yhteistoiminnallista puhetapaa, jossa vanhemmat ovat nimenomaan varhaiskasvatusyhteisön kasvatuksellisia kumppaneita. Henkilökemiapuheessa nousevat esille ihmisten erilaiset persoonallisuudet ja niiden vaikutus kumppanuuden rakentumiseen. Ammattihenkilöstöllä on aina ensisijainen vastuu selvittää yhteistyösuhteessa ilmenevät vuorovaikutusongelmat. (Kekkonen 2012, 11–16)

Rautamies, Vähäsantanen, Poikonen ja Laakso (2021) tutkivat vanhempien luottamusta kasvatuskumppanuuteen, kun lapsella esiintyy haastavaa käyttäytymistä. Tutkimus toteutettiin vuosina 2011–2013 ja siinä haastateltiin 23 vanhempaa, joiden lapsilla esiintyi ongelmia itsesäätelyssä. Tuloksissa nousi esille kaksi luottamuksen elementtiä: lapsen hyvinvointi päiväkodissa sekä vanhempien ja kasvattajien välinen kasvatuskumppanuutta tukeva yhteistyö.

Luottamus vahvistuu, kun kasvattajat tukevat pedagogisesti sekä lasta että vanhempia. Luottamusta heikentää, jos lasta ei ymmärretä tai jos vanhempia syyllistetään kasvattajina.

Luottamuksen rakentumisen keskeisiä tekijöitä ovat hienotunteisuus, luotettavuus ja turvallisuus. Keskinäinen vuorovaikutus ja viestintä tulee olla kunnioittavaa ja avointa. Vanhempien tulee voida luottaa kasvattajien sanomisiin ja tekemisiin. Lapsen hyvinvointi luo perustan turvallisuuden tunteelle. Luottamus kasvatuskumppanuuteen vahvistuu, kun vanhemmille tarjotaan mahdollisuuksia osallistua päätöksentekoon sekä jaetaan tietoa ja yhteistä ymmärrystä. (Rautamies ym. 2021, 416–423)

Viinikan (2017) tutkimuksessa tarkasteltiin Lopen kunnan varhaiskasvatuksen palveluhallinnon ja asiakkaiden käsityksiä yhteistuottajuudesta sekä osallistavasta kehittämisestä varhaiskasvatuspalveluissa. Teemahaastattelu toteutettiin kolmelle palveluntuottajien ja hallinnon edustajalle. Palvelua käyttäville vanhemmille lähetettiin verkossa laadullinen kyselylomake, johon saatiin 47 vastausta. Tutkimustulosten mukaan vanhempien motiivina osallistumiseen on lapsen etu, turvallisuus sekä tunne siitä, että voi epäsuorasti olla mukana lapsen päivässä. Osallisuuden tarkoituksena vanhemmat pitävät lapsen hyvinvoinnin ja kehittymisen edistämistä. Vanhemmat näkivät, että heillä on oikeus osallistua palvelun kehittämiseen, koska heidän lapsensa käyttävät varhaiskasvatuspalvelua ja he ovat lastensa parhaita asiantuntijoita. Vanhemmat kokivat omaavansa paljon erilaisten ammattialojen osaamista.

Osallisuuden muodoista vanhemmat suosivat kyselyihin vastaamista ja niitä toivottiinkin olevan useammin. Myös keskustelutilaisuuksia pidettiin hyvinä ja niihin toivottiin mahdollisuutta osallistua anonyymisti leimautumisen pelon vuoksi. Vanhemmilla on tarve saada enemmän tietoa varhaiskasvatukseen liittyvistä asioista, muun muassa linjauksista ja tulevista uudistuksista. Osallisuuden toteutumiseksi tulee olla todellisia vaikutusmahdollisuuksia sekä molemminpuolista luottamusta ja kiinnostusta osallisuuteen. Päätöksiä ei tulisi tehdä suljettuun oviin, vaan avoimesti ja päätöksille tulee kertoa perustelut. (Viinikka 2017, 100–103)

2.2 Osallisuuden ilmenemistä varhaiskasvatussuunnitelmissa koskeva tutkimus

Heiskasen, Alasuutarin ja Vehkakosken (2021, 36–45) tutkimuksessa tarkasteltiin, miten lasten, vanhempien ja asiantuntijoiden äänet rakentuvat kielellisesti ja sosiaalisesti varhaiskasvatussuunnitelmadokumenteissa eli vasuissa sekä millainen valta-asema niille annetaan. Tutkimusaineistona oli laaja joukko vasudokumentteja suomalaisesta varhaiskasvatuksesta. Lasten ääni esiintyi autenttisena ja suorana, joskin opettajan tulkitsemana. Vanhemman ääni tuli esiin epäsuorasti ja etäännytettyinä, mikä voi vähentää sen vaikutusvaltaa. Asiantuntijoiden ääni oli vahvasti merkittynä ja yleensä opettajat tukivat niitä omilla havainnoillaan.

Ammattilaisten ääni on vasudokumenteissa hallitsevana, mikä osoittaa ristiriidan lainsäädännön ja käytännön välillä. Vaikka laki edellyttää vanhempien osallistamista, jää heidän äänensä usein muodolliseksi eikä saa sijaa päätöksenteossa. Vanhempien asemaa ja todellista kumppanuutta tulisikin vasuprosesseissa vahvistaa muun muassa ammattilaisia kouluttamalla sekä toimivampia lomakerakenteita ja dokumentaatiokäytäntöjä kehittämällä. (Heiskanen ym. 2021, 48–50)

Kannel ym. (2023) on tutkinut paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumista päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Arvioinnilla tuotettiin tietoa siitä, miten suunnitelmien päivytysprosessi etenee. Tutkimuksessa selvitettiin myös inklusion ja lapsen tuen toteutumista. Tietoa vasujen päivittämisestä ja toteuttamisesta kerättiin sähköisellä kyselyllä.

Tutkimuksen mukaan paikalliset vasut olivat pääosin päivitettyjä. Päivitykseen osallistui tosin päiväkodin johtajista vain kolmasosa ja henkilöstöstä joka kymmenes. Suurin osa henkilöstöstä on lukenut paikallisen vasun joko kokonaan tai osittain. Työajan riittämättömyys ja kiire olivat suurimmat syyt lukemattomuuteen. Vastaajat toivoivatkin kohdennettua työaikaa ja täydennyskoulutuksia vasuihin perehtymiseksi. Vasut otettiin useiden mielestä käyttöön liian tiukalla aikataululla. Toiveena esitettiin yhteistä keskustelua sekä vasun perusteiden ja paikallisten vasujen läpikäyntiä pienemmissä osissa. (Kannel ym. 2023, 39–46)

Turunen (2023) on myös tutkinut kuntavasuja ja selvittänyt, mitä huoltajien kanssa tehtävästä kasvatusyhteistyöstä niissä kerrotaan ja miten huoltajien osallisuus suunnitelmissa tulee esille. Tutkimuksen aineistona oli 14 eri puolilta Suomea sattumanvaraisesti poimittua kuntavasua. Lähes kaikissa suunnitelmissa korostui moniulotteisen kasvatusyhteistyön merkitys lapsen turvallisuutta ja hyvinvointia edistävänä tekijänä. Kodin ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö nähtiin niin huoltajaa kunnioittavana kuin lapsen hyvinvointiakin tukevana tekijänä. Varhaiskasvatuksen aloitus- ja tutustumisvaihetta pidettiin tärkeänä. Lapsen vasu on merkittävä osa yhteistyötä ja yhteistyö erityisopettajan ja moniammatillisen tiimin kanssa korostuu, kun lapsella on tehostetun tai erityisen tuen tarvetta.

Turusen (2023) tutkimuksen mukaan varsinaista osallisuuden käsitettä käytetään kuntavasuissa melko niukasti. Vaikka osallisuus on kuulunut varhaiskasvatukseen jo pitkään, ei sen käyttö ole vielä varhaiskasvatuksen suunnitelmissa vakiintunut. Huoltajien osallisuuteen liittyvien mainintojen poiminta kuntavasuista onkin osittain tutkijan omien tulkintojen varassa. Osallisuuteen liittyvä vahvasti osallistuminen eli huoltajien konkreettinen toiminta varhaiskasvatuksessa. Osallistuminen näyttäytyy muun muassa mielipiteiden ilmaisuna, kuulluksi tulemisena sekä mukanaolona varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisessa ja arvioinnissa. Osa huoltajien osallisuutta on myös tiedottaminen ja varhaiskasvatustoiminnan avaaminen, esimerkiksi kuvien, videoiden tai sosiaalisen median kautta.

Heikkinen (2023) on tutkimuksessaan selvittänyt inklusiivisuuden toteutumista varhaiskasvatuksen kansallisissa ja paikallisissa asiakirjoissa. Aineistona on ollut Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 sekä neljän helsinkiläisen, yksityisen varhaiskasvatusyksikön toimintasuunnitelmat. Tutkimusten tulosten perusteella inklusiivinen varhaiskasvatus kyllä ymmärretään yhdenmukaisesti sekä kansallisessa että paikallisissa asiakirjoissa. Lähempi tarkastelu kuitenkin osoittaa paikallisissa toimintasuunnitelmissa vajavuutta inklusiivisen kasvatuksen elementteihin liittyen. Vajavuus voinee selittyä toimintasuunnitelmien rajallisella laajuudella tai sillä, ettei inklusiivisen kasvatuksen termistöä hallita kunnolla. Paikallisella tasolla onkin tarvetta syvällisemmälle yhteiselle keskustelulle ja käsitteistön ymmärryksen vahvistamiselle.

3. Teoreettiset lähtökohdat ja keskeiset käsitteet

Tutkimukseni aiheena on huoltajien osallistamisen näyttäytyminen varhaiskasvatussuunnitelmissa. Keskeisenä käsitteenä on osallistaminen, josta ei löydy tieteellistä, yleisesti käytettyä määritelmää. Tutkimuskirjallisuudessa osallistamista ilmiönä kuvataan rinnakkaisten käsitteiden osallisuus ja osallistuminen kautta. Nämä käsitteet ovat hyvin lähellä toisiaan. Kuvaan näitä kaikkia kolmea käsitettä seuraavissa kappaleissa. Lisäksi otin tutkimukseeni mukaan kasvatuskumppanuuden käsitteen, koska se kuvaa hyvin huoltajien ja varhaiskasvattajien yhdessä tekemää työtä lasten hyväksi. Kasvatuskumppanuudella viitataan huoltajien ja ammattilaisten tasavertaiseen suhteeseen, keskinäiseen arvostukseen ja luottamukseen (Alasuutari 2010, 16).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2022 huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä kuvataan kasvatusyhteistyöksi. Vuorovaikutteisen kasvatusyhteistyön tavoitteena on yhteinen sitoutuminen lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen (Opetushallitus 2022, 35). Kasvatuskumppanuus ja kasvatusyhteistyö tarkoittavat samaa asiaa, mutta valitsin tietoisesti tutkimukseeni kasvatuskumppanuuden käsitteen, koska se mielestäni kuvaa huoltajien ja varhaiskasvattajien arjessa yhdessä tekemää työtä konkreettisemmin ja läheisemmin. Yhteistyön käsitteellä on jotenkin virallisempi status, kun taas kumppanuus on yhteiseen hiileen puhaltamista, samalla puolella seisten ja toisia tukien tehdään työtä lasten parasta ajatellen.

3.1 Osallisuus—osallistuminen—osallistaminen

Käsitteet osallisuus, osallistuminen ja osallistaminen kietoutuvat osittain toisiinsa, mutta eroavaisuuksiakin niistä löytyy. Osallisuus on nähdyksi tulemistä ja kuulumista johonkin; elämistä, olemista ja toimimista yhdessä muiden ihmisten kanssa. Osallisuus on ennen kaikkea yksilön sisäinen kokemus, jota ei voi antaa ylhäältä. Pelkkä toimintaan osallistuminen ei välttämättä tuo osallisuuden kokemusta, vaan osallisena olemisen tarkoittaa mahdollisuutta muuttaa yhteisöä, johon kuuluu. Osallisuus syntyy ihmisten välisessä dialogissa, toinen toistaan arvostavassa vuorovaikutuksen ilmapiirissä. Osallisuus on oman ja koko yhteisön toimintaky-

vystä vastuun kantamista ja myös vastuun saamista. (Helin, Kola-Torvinen & Tarkka 2018, 15; Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 76; Kiilakoski, Gretscher & Nivala 2012, 15)

Kun lapset ja huoltajat osallistuvat toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin, heidän osallisuutensa vahvistuu. Vanhempien osallistuminen varhaiskasvatuksessa määritellään moniulotteiseksi yhteistyöksi erilaisissa toiminnoissa vanhempien ja kasvatustieteiden välillä (Hakyemez-Paul ym. 2018, 80; Helin ym. 2018, 15)

Osallisuudella on yhteys Erik Allardtin (1976) aikanaan esittelemiin hyvinvoinnin kolmeen ulottuvuuteen: having, loving ja being. Osallisuus kuulumisena erilaisiin yhteisöihin turvaa perustarpeiden tyydyttymisen (having). Yhteisöihin kuulumisen kautta täyttyvät myös ihmissuhteisiin liittyvät tarpeet (loving). Hyvinvoinnin being-ulottuvuus täyttyy, kun yhteisön jäsenenä voi toteuttaa itseään, tehdä mielekkäitä asioita ja kokea itsensä arvokkaaksi. (Kiilakoski ym. 2012, 17)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos jaottelee osallisuuden ja osallisuutta lisäävät toimet kolmeen osa-alueeseen: 1. Osallisuus omassa elämässä 2. Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa sekä 3. Osallisuus yhteisestä hyvästä. Osallisuus omassa elämässä tarkoittaa mahdollisuutta vaikuttaa oman elämänsä kulkuun, toteuttaa itseään ja kehittyä. Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa on itselle merkityksellisiin ryhmiin, kuten kaveriporukkaan tai poliittiseen ryhmään, kuulumista ja tärkeisiin asioihin vaikuttamista. Mahdollisuus osallistua yhdessä tekemiseen sekä yhteisen hyvän tuottamiseen ja jakamiseen on osallisuutta yhteisestä hyvästä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024)

Huoltajien osallistuminen nähdään sekä oikeutena että voimavarana, joka parantaa varhaiskasvatuksen laatua. Osallistuminen voi olla muodoltaan päivittäistä viestintää, osallistumista toimintaan, oppimisen tukemista tai yhteistä päätöksentekoa. Osallistuminen ei ole kuitenkaan ole vain yksittäisiä toimenpiteitä, vaan vastavuoroinen prosessi, joka rakentuu luottamuksesta, viestinnästä ja yhteisistä tavoitteista. Kun koti ja varhaiskasvatus toimivat yhdessä, vahvistuu lapsen hyvinvointi ja oppiminen merkittävästi. (Irawati & Agustian 2025)

Osallistuminen on yhteistyön lisäksi suhde, jota muovaavat sosiaaliset, institutionaaliset ja materiaaliset tekijät. Huoltajien asema tuotetaan varhaiskasvatuksen arjen käytännöissä, tiloissa, aikatauluissa ja normeissa. Vaikka varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan kumppanuuden merkitystä, voivat arjen käytännöt rajoittaa huoltajien toimijuutta. Osallistumisen mahdollistaminen vaatii rakenteellisten esteiden tunnistamista ja purkamista. Arjen rutiinit ja normit määrittävät millä tavoin vanhemmat pääsevät sisään varhaiskasvatuksen maailmaan. Onko esimerkiksi varhaiskasvattajilla riittävästi aikaa keskustella huoltajien kanssa tai löytyykö keskusteluun rauhallinen tila. (Järventausta & Paananen 2026)

Edellä esiteltyihin osallisuuden ja osallistumisen määritelmiin nojaten, osallistaminen tarkoittaa toimintatapoja, rakenteita ja käytäntöjä, joilla yksilöitä tuetaan ja mahdollistetaan osallistuminen toimintaan ja päätöksentekoon. Osallistaminen on onnistunutta silloin, kun osallistamisen kohteena oleva kokee aiemmin kuvattua osallisuuden tunnetta.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2022 korostetaan huoltajien mahdollisuutta osallistua varhaiskasvatustoiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Tämän näkökulman valossa osallistaminen voidaan nähdä varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluvana osana, jossa huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa. Osallistamisella viitataan käytäntöihin, joilla varhaiskasvatustoimijat mahdollistavat ja edistävät huoltajien osallistumista varhaiskasvatuksen toimintaan, suunnitteluun ja arviointiin.

Koska osallistaminen käsitteenä ei ole tutkimuskirjallisuudessa yleisesti käytetty, ovat aikaisemmin esittelemäni aiemmat empiiriset tutkimukset huoltajien osallisuuteen liittyviä. Samoin näissä teoreettisia lähtökohtia käsittelevissä kappaleissa on osallisuus keskeisesti esillä. Tutkimukseni aiheena on selvittää, kuinka osallistaminen näyttäytyy varhaiskasvatuksen asiakirjoissa. Osallisuutta niistä ei voi tutkia, koska osallisuus on ennen kaikkea yksilön sisäinen kokemus eikä kokemusta voi asiakirjojen teksteistä selvittää. Käsitteitä osallisuus, osallistuminen ja osallistaminen ei voi tutkimukseni kontekstissa erottaa toisistaan, koska ne kietoutuvat niin tiiviisti yhteen niin käsitteinä, kuin tutkimukseni näkökulmasta käsin.

3.1.1 Lähiympäristöjen vaikutus osallisuuteen

Huoltajien osallisuuteen ja yleensäkin heidän rooliinsa varhaiskasvatuksessa vaikuttavat useat huoltajien elämänpiirin osa-alueet. Bronfenbrenner (1979) toi jo aikanaan esille ekologisen lähestymistavan, jossa lapsen kehitystä tulee tarkastella osana monikerroksista ympäristöä. Hänen mukaansa kehityopsykologian tuli muuttua käytännöllisemmäksi, lapsen kehitystä tukevaksi ja kontekstin huomioivaksi. Bronfenbrenner korosti lapsen luonnollisen ympäristön esim. kodin ja päiväkodin merkitystä sekä pitkäkestoisten vuorovaikutussuhteiden tärkeyttä. Bronfenbrenner kehitti ekologisen systeemiteorian, jossa lapsen kehitystä selitetään viiden systeemitason kautta. Lapsen kehitys tapahtuu useissa toisiinsa vaikuttavissa ympäristöissä, jotka eivät ole vain fyysisiä paikkoja, vaan sosiaalisia konteksteja, joissa vuorovaikutus tapahtuu.

Bronfenbrennerin viisi systeemitasoa ovat mikrosysteemi, mesosysteemi, eksosysteemi, makrosysteemi ja kronosysteemi. Näistä erityisesti mikro- ja mesosysteemi liittyvät läheisesti päiväkotikäisen lapsen ja hänen huoltajiensa elinpiiriin, muut systeemit ulottuvat laajemmalle yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Mikrosysteemiin kuuluvat lapsen välitön ympäristö, kuten perhe, päiväkotia ja kaverit. Mesosysteemillä tarkoitetaan mikrosysteemien välisiä suhteita, esimerkiksi vanhempien ja ammattikasvattajien yhteistyötä. Laajemmalle ulottuvat ekso-, makro- ja kronosysteemi sisältävät ympäristöjä, joissa lapsi ei suoraan ole mukana, mutta jotka kuitenkin vaikuttavat häneen. Näitä ovat muun muassa vanhempien työpaikka, kunnalliset päätökset, arvot, lainsäädäntö ja erilaiset elämän muutokset, kuten vanhempien ero. (Bronfenbrenner 1979).

Bronfenbrennerin teoria tarjoaa viitekehyksen huoltajan roolin ymmärtämiseen lapsen kehitysympäristössä. Lapsen kehitystä ei voi ymmärtää irrallaan kontekstista, vaan kehitys on vuorovaikutteinen prosessi lapsen ja hänen ympäristön kanssa. Vaikka lapsi ei itse ole suoraan vuorovaikutuksessa kuin mikro- ja mesosysteemien tasolla, on uloimmillakin tasoilla vaikutuksensa. Lapsi ei kehity tyhjiössä, vaan jatkuvassa suhteessa ympäristöönsä. (Bronfenbrenner 1979.)

Myös Hakyemez-Paul. ym. (2018, 76–77) viittaavat Bronfenbrennerin ekologiseen teoriaan vanhempien osallisuutta tutkiessaan. Mikrosysteemien, kuten kodin ja varhaiskasvatuksen välille, tarvitaan hyvin toimivia ja tasapainoisia suhteita lapsen kehityksen tukemiseksi. Näiden ympäristöjen välinen terve suhde on yhtä tärkeä kuin lapsen ja hänen ympäristönsä välinen suhde. Systeemien väliset ristiriidat voivat olla vaaraksi lapsen kehitykselle.

Bronfenbrennerin teoria on ollut muidenkin tutkijoiden teoreettisena taustana. Edek ja Isha (2020) toteavat, että vanhempien kannustus, tuki ja osallistuminen ovat keskeisiä tekijöitä varhaiskasvatusikäisten lapsen akateemisessa kehityksessä ja oppimisessa. Vanhemmat tarjoavat lapsilleen oppimista edistävän ympäristön, mikä näkyy lasten koulumenetyksessä. Kim ja Riley (2014) pohjaavat tutkimuksensa erityisesti Bronfenbrennerin mesosysteemiin eli kodin ja varhaiskasvatuksen väliseen suhteeseen. Tutkimuksen mukaan mesosysteemin laatua voidaan vahvistaa pienilläkin toimilla, kuten vanhemmille annettavilla kotitehtävillä. Nämä pienet, arkeen upotetut tehtävät toimivat siltana lapsen oppimisen ja vanhempien osallistumisen välillä. Tehtävänä voi olla esimerkiksi lukea kotona kirja ja kertoa sen hauskimmasta kohdasta päiväkodissa tai leipoa yhdessä vanhemman kanssa ja tuoda resepti tai kuva leivonnaisesta päiväkotiin.

Ekokulttuurisen teorian mukaan perheen arjen sujuminen, vanhempien hyvinvointi ja lapsen kehitys ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa. Teorian näkemys korostaa arjen tilanteita jokaisen lapsen olennaisena kehitysympäristönä. Keskeisiä käsitteitä ovat ekokulttuurinen ympäristö, akkommodaatio ja perhekulttuuri. (Määttä & Rantala 2022, 75–78)

Perheen ekokulttuurisella ympäristöllä tarkoitetaan arjen rutiinien kannalta olennaisia voimavaroja ja toimintatapoja. Ympäristön osa-alueet voidaan ryhmitellä ulkoisiin tekijöihin, esimerkiksi julkiset palvelut ja taloudellinen toimeentulo, tai sisäisiin tekijöihin, kuten roolit perheessä ja kotitöiden jakaantuminen. Akkommodaatio tarkoittaa muutoksia, joita perheessä tehdään arjen sujuvuuden, pysyvyyden ja lasten hyvinvoinnin ylläpitämiseksi. Voidaan vaikkapa vaihtaa asuntoa tai työpaikkaa perheen kasvaessa. Perheen arjen valintoja ohjaa perhekulttuuri eli perheteemat, joita perhe arvostaa ja pitää tärkeänä. Tällaisia valintoja on esimerkiksi se, että tingitään asumisen tasosta, jotta äiti voi olla kotona mahdollisimman pitkään tai halutaan asua päiväkodin lähellä, jotta matkoihin ei kulu liikaa aikaa. (Määttä & Rantala 2022, 79–91)

Ekokulttuurinen ajattelutapa haastaa ammattilaiset perheitä osallistamaan yhteistyöhön, jossa kunnioitetaan perheen elämisen tapaa. Ekokulttuurisen teorian mukaan ympäristötekijät voivat vahvistaa tai heikentää kunkin perheen rutiineja. Työntekijöiden näkemykset perheestä ja perheen tarpeista vaikuttavat perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Kukin perhe tulisi ekokulttuurisen mallin mukaan kohdata yksilöllisesti. Perhe on osallinen oman elämänsä säätelyssä, vaikka tarvitseekin ammattilaisten palveluja arjessa selviämiseen. Perheen selviäminen on edellytyksenä lapsen hyvinvoinnille. (Määttä & Rantala 2022, 243–247)

3.1.2 Huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksen ohjaavissa asiakirjoissa

Varhaiskasvatussuunnitelmien kokonaisuus on kolmetasoinen ja koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta. Varhaiskasvatuslaki ohjaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista. Paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat pohjautuvat varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. (Opetushallitus 2022, 7)

Lapsen huoltajille tulee tarjota neuvontaa ja ohjausta koskien varhaiskasvatuspalveluja, sen eri toimintamuotoja ja vaihtoehtoja. Varhaiskasvatuspaikkaa tulee hakea viimeistään neljä kuukautta ennen tarvetta. Mikäli tarpeen alkamisajankohtaa ei ole voinut ennakoida, on sitä haettava niin pian kuin mahdollista, viimeistään kaksi viikkoa ennen tarvetta. Varhaiskasvatus tulee mahdollisuudet huomioiden järjestää huoltajan toivomassa muodossa. (Finlex 2018)

Varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin on lapsen huoltajille annettava mahdollisuus osallistua. Suunnitteluun ja arviointiin osallistumiseen tulee toimipaikassa säännöllisesti järjestää tilaisuuksia. (Finlex 2018) Toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin osallistuminen edistää osallisuutta. Huoltajien näkemyksiä ja mielipiteitä tulee kuunnella ja arvostaa osallisuutta tukevia toimintatapoja ja rakenteita kehittämällä. (Opetushallitus 2022, 32.)

Huoltajien kanssa keskustellaan yhdessä kasvatustyöhön liittyvistä arvoista ja tavoitteista. Päivittäiset keskustelut huoltajien kanssa luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiselle. Huoltajien on tärkeää saada kannustavaa ja myönteistä palautetta lapsen kehityksestä. Yhteistyön merkitys korostuu siirtymävaiheissa, lapsen tukea suunniteltaessa sekä mahdollisissa huolta aiheuttavissa tilanteissa. Yhteistyössä huoltajien kanssa hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyöllä voidaan tukea myös huoltajien keskinäistä verkostoitumista. (Opetushallitus 2022, 36).

Jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä huoltajien kanssa (Finlex 2018). Huoltajien ja henkilöstön väliset kasvatuskeskustelut ovat tärkeitä yhteistyösuhteiden kehittymisen ja syventymisen tilaisuuksia. Keskustelukäytännöt rakentuvat usein ammattilaisista käsin ja he ottavat keskusteluissa enemmän tilaa ja ohjaavat keskustelun aiheita. Osa vanhemmista onkin tyytyväisiä tähän asetelmaan. On kuitenkin myös vanhempia, jotka ovat erityisen aktiivisia, kun kyseessä on heidän lapsensa perustarpeet ja hyvinvointi. (Karila, 2006, 107)

Lapsen vasu ei ole vain lomakkeen täyttämistä, vaan prosessi yhdessä lasten, henkilöstön ja vanhempien kanssa. Lapsen yksilöllisyyden ja ainutlaatuisuuden ymmärtämiseksi vaaditaan säännöllistä keskustelua vanhempien kanssa. Yhteistyö on tärkeää kaikkien varhaiskasvatuksessa olevien lasten vanhempien kanssa, mutta erityisesti se korostuu pienimpien ryhmissä. Seuraavan kuukauden leikkiteeman suunnittelussa vanhempi voi toimia lapsen äänitorvena ja kertoa, millaisia ovat lapsen lempileikit kotona. Vanhempien ajatuksia tulee kuunnella ja ehdotuksia kysellä usein. (Järvinen & Mikkola 2015, 16–17) Toimintakäytäntöjä tulee kehittää todellista osallisuutta mahdollistavaan suuntaan, mikäli vanhempien osallisuutta varhaiskasvatustutustuutiossa halutaan parantaa (Karila 2006, 107).

Valtakunnalliset Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet toimivat pohjana kuntakohtaisten ja yksikkökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimiselle. Yksikkökohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan yksikön kasvatuskäytännöt sekä alueelliset painotukset ja tarkennetut tavoitteet. Ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma on työväline, johon kootaan lasten huoltajien ja kasvattajien keskusteluiden pohjalta nousevat tavoitteet. Ryhmävasun tulee

siis rakentua lasten yksilöllisten suunnitelmien mukaisesti. Lasten yksilöllisten tarpeiden lisäksi myös vanhempien näkemykset otetaan osaksi toiminnan suunnittelua. (Alasuutari 2010, 20; Fonsen, Heikka & Elo 2014, 87–89)

Varhaiskasvatuksen ohjaavat asiakirjat, varhaiskasvatuslaista lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan, muodostavat lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista tukevan kokonaisuuden ja jatkumon. Lapsen eheän kasvunpolun toteutumiseksi tarvitaan lapsen huoltajien sekä kasvatus- ja opetushenkilöstön keskinäistä yhteistyötä. (Karikoski & Tiilikka 2020, 78)

3.2. Mitä on kasvatuskumppanuus?

Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan varhaiskasvattajien ja vanhempien yhteistä, tietoista ja tasavertaista sitoutumista ja toimintaa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Koti ja varhaiskasvatus tuodaan lähelle toisiaan, jolloin yhteisymmärrys, avoimuus ja luottamus ovat avainasemassa onnistuneen kumppanuuden rakentumisessa. Kasvatuskumppanuuden ajattelu perustuu molemminpuoliseen kunnioitukseen. Sekä vanhemmilla että ammattikasvattajilla on olennaista tietoa lapsesta ja yhteisiä tavoitteita lapsen kasvatuksen ja kehityksen tukemisen suhteen. Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on, että lapsi tulee kokonaisvaltaisesti nähdyksi, ymmärretyksi ja kannatelluksi oman elämänsä toimijana. (Karila 2006, 93; Kaskela & Kekkonen 2006, 15–26; Määttä & Rantala 2022, 269)

Kasvatuskumppanuus-käsite on osittain korvattu kasvatusyhteistyön käsitteellä. Käsitteet pitävät sisällään samoja elementtejä ja niillä on samat tavoitteet. (Kangas ym. 2021, 101.) Aiemmin esittelemäni Bronfenbrennerin teoria kytkeytyy myös läheisesti kasvatuskumppanuuteen eli yhteyteen lapsen lähellä olevien toimintaympäristöjen välillä.

3.2.1 Päiväkotikohtaamiset ja kasvatuskumppanuus

Lapsen siirtyminen kodin ulkopuoliseen hoitoon on suuri muutos lapselle ja koko perheelle. Siirtymän merkityksellisyys näyttäytyy yleensä vanhempien aktiivisuutena päivähoidon aloi-

tusvaiheen suunnittelussa. Vanhemmat pohtivat omia, tuttavien tai sosiaalisessa mediassa kerrottuja kokemuksia ja vertailevat vaihtoehtoja. Hyvän päivähoidon tärkein kriteeri on työstään aidosti kiinnostunut ja myönteisesti lapsen ja perheeseen suhtautuva henkilökunta. Etenkin äidit kokevat myönteisenä sen, että saavat rinnalleen ja tuekseen ammatillista kasvatusapua. Kasvatuskumppanuus jo käsitteenä herättää siis myönteisiä odotuksia. Kasvatuskumppanuuden rakentamiseen kannattaa panostaa heti päivähoitosuhteen alkaessa. Siirtymäprosessissa on keskeistä kasvatusyhteistyön lähtökohtien luominen ja sen avulla lapsen turvallisesta siirtymästä ja kiintymyssuhteista huolehtiminen. Intensiivisestä yhteisestä aloituksesta käynnistyy myös vanhemman osallisuuden rakentuminen. (Karikoski & Tiilikka 2020, 80–83; Tiilikka 2010, 67–68)

Koti ja päiväkotitoivat lapselle toimintaympäristöjä, jotka eroavat toisistaan paitsi fyysisen ympäristön myös toimintatapojen, kielenkäytön ja arvojen suhteen. Myös lapsen asema näissä yhteisöissä usein poikkeaa toisistaan. (Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski & Nivala 1998, 128) Päiväkodin ja kodin tunneilmastoihin liittyy kaksoissosialisaation rooli. Aikuisten ja lasten suhteissa varhaiskasvatus on virallisempi instituutio, johon sisältyy yleensä enemmän kontrollia kuin kotiympäristöön. Varhaiskasvatuksessa toteutetaan rationaalisia päämääriä eli varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä välineellisiä tavoitteita eli vanhempien työssäkäynti mahdollistuu. Koti on yksityinen elämän keskipiste, jonka ympärille muu elämä rakentuu. Vaikka ympäristöt ovat erilaisia, on niillä molemmilla tärkeä merkitys lapsen elämässä. Erilaisuuden pohjalta voidaan ymmärtää lapsen käyttäytymistä näissä ympäristöissä. Vanhemmat saattavat hämmästyä kuullessaan, miten heidän lapsensa toimii päiväkodissa ja vastaavasti jokin kotona ilmenevä piirre voi jäädä piiloon päiväkodissa. (Korhonen 2006, 67–68)

Päivittäiset kohtaamiset pihalla tai eteisessä huoltajien kanssa luovat vastavuoroista välittämisen kulttuuria (Korhonen 2006, 69). Jokapäiväiset ja tavalliset kuulumisten vaihdot tuovat tunteen ammatillaisen ja vanhemman tasavertaisuudesta. Tästä syystä kanssakäyminen päiväkodin ja koulun kanssa näyttäytyy erilaisena. Päiväkodissa arkisia kohtaamisia on jatkuvasti, koulussa taas hyvin vähän. Tasavertaisuutta ilmentävissä kuvauksissa on olennaista vanhemman subjektiivisuus ja osallisuus, jolloin kasvattaja arvostaa vanhemman ja lapsen välistä suhdetta ja vanhemman asiantuntemusta. (Alasuutari 2006, 84–86)

Päivittäisten tulo- ja lähtötilanteiden keskustelukäytännöt vaihtelevat sen suhteen, minkä ikäisistä lapsista on kyse. Alle 3-vuotiaiden lasten ryhmissä päivittäisten kuulumisten vaihto on vakiintuneempaa. Kun lapset tulevat omatoimisemmiksi, näyttää kuulumisten vaihto vähenevän. Tällöin voi olla vaarana se, että keskusteluja käydään vain ongelmatilanteissa ja vuorovaihtus saa negatiivisen leiman. Henkilökunnan toimintakäytäntöjen lisäksi myös vanhempien omat kohtaamisiin luomat rakenteet muovaavat kumppanuutta. (Karila 2006, 103)

Yhteiskunnallisina instituutioina päiväkodit ja koulut olivat pitkään vanhemmista erillisinä viireinä. 1970-luvulla päivähoitohenkilöstön ajateltiin koulutuksen ja työkokemuksen perusteella pystyvän tekemään lasta koskevat ratkaisut. 1980-luvulla alettiin nähdä lapsen kasvuympäristöjen välisten suhteiden merkitys kasvatuksen onnistumiseen. Tämä näkökulma nosti perheiden ja päivähoiton yhteistyön jalustalle sekä tutkimuksessa että arjen käytännöissä. Vanhempien mukanaoloa ryhdyttiin korostamaan ja vanhemmat alkoivat vaatiakin itselleen enemmän sanavaltaa kasvatuksellisissa päätöksissä. Tämä tarkoitti henkilökunnan ammatillisen autonomian korostamisen murtamista. Työntekijät eivät enää voineet keskenään sopia toiminnan käytännöistä, vaan vanhemmat oli otettava mukaan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Varhaiskasvattajien ammatillisuuden kriteereitä tuli pohtia uudelleen. (Hujala ym. 1998, 127–128; Karila 2006, 92)

3.2.2 Moninaisuus haastaa kasvatuskumppanuutta

Perhe on lapselle yleensä ensimmäinen elinympäristö. Perinteisen ydinperheen rinnalla on muita moninaisia perhemuotoja, kuten uusperheitä, yhden vanhemman perheitä, sateenkaari-perheitä tai moniapilaperheitä. Perhemääritelmät ovat hyvin yksilöllisiä ja kokemuksellisia, esim. lapsi voi sisällyttää perheeseensä lemmikkieläimet tai edesmenneet sukulaisensa. Olipa perhe millainen hyvänsä, kohdistuu vanhempiin monenlaisia arkeen vaikuttavia odotuksia ja vaatimuksia. Vanhempien tukeminen lisää siis lapsenkin hyvinvointia. Päiväkodin rutiinit ja ihmissuhteet toimivat tukena perheen arjessa ja tuovat turvaa yllättävissä elämäntilanteissa. (Terävä & Böök 2022, 77–85)

Varhaiskasvatuksen lapset tulevat hyvin monenlaisista perheistä ja osallisuuden toteutumiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Perheet voivat olla esimerkiksi eri kieli- ja kulttuuritaustoista. Yhteisen kielen puuttuessa tulee vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin tapoja tarkastella, arvioida ja kehittää säännöllisesti. Myös esteettömyyskysymyksiä tulee tarkastella ja huomioida perheiden moninaisuus. Sukupuolistereotyyppien välttäminen on tärkeää. Soitetaanko aina automaattisesti äidille, kun lapsi sairastuu kesken päivää. Kun maitolasi kaatuu paidalle, mainitaanko paitaa vaihdettaessa, että kyllä äiti pesee tämän sitten kotona. (Tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi.) Varhaiskasvatuksen ammattilaisten on tärkeää pohtia, miten perheisiin suhtaudutaan ja miten voisi tukea jokaista perhettä ja nähdä perheen vahvuudet (Kangas ym. 2021, 103).

Vanhempien ja varhaiskasvattajien vuorovaikutussuhteessa, eräänlaisessa rajapinnassa, kohtaavat julkisten kasvatusinstituutioiden ja perheen lapsuutta ja kasvatusta koskevat ajattelutavat. Subjektiivisen oikeuden nimessä kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on oikeus varhaiskasvatukseen. Vanhemmat edustavat kasvatuksellisilta ajattelutavoiltaan laajaa kirjoa, kun taas varhaiskasvatuksen henkilöstön voi olettaa olevan ajattelutavoiltaan vanhempia yhtenäisempi joukko. (Karila 2006, 95)

Kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin sekä erilaisiin kielellisiin, kulttuurisiin, uskonnollisiin ja katsomuksellisiin taustoihin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle (Finlex 2018). Toiminnan vaikutusta eri väestöryhmiin ja yhdenvertaisuuden toteutumista on varhaiskasvatuksessa arvioitava ja ryhdyttävä tarvittaviin toimiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Edistämistoimien on oltava varhaiskasvatuksen toimintaympäristö ja muut olosuhteet huomioon ottaen tarkoituksenmukaisia. Kunnilla tulee olla varhaiskasvatusta koskeva yhdenvertaisuussuunnitelma, johon yhdenvertaisuuden edistämistä koskevat toimet on kirjattu. (Finlex 2014)

3.2.3 Kasvatuskumppanuusajattelun kipukohdat

Kasvatuskumppanuutta ohjaavia periaatteita on kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogi. Kuuleminen on aitoa läsnäoloa, kiinnostusta ja empaattisuutta ja onnistuu vain turvallisessa ja

myönteisessä ilmapiirissä. Varhaiskasvatukseen tuonti- ja hakutilanteet ovat parhaimmillaan kuulemisen tähtihetkiä. Kunnioittava suhtautuminen on erilaisten perheiden, kulttuurien, arvojen ja tapojen hyväksymistä sekä arvostamista. Kunnioittava asenne ilmenee ajatuksina ja niiden kautta tekoina. Luottamus rakentuu kuulemisen ja kunnioituksen pohjalta. Luottamuksen syntyyn vaikuttavat aikaisemmat kokemukset ja luottamuksellisen suhteen muodostumiseen vaaditaan aikaa ja yhteistä vuoropuhelua. Dialogi on tasa-arvoista keskustelua, jossa puhutaan rehellisesti ja suoraan ja voidaan olla eri mieltä asioista. Dialogi ei ole väittelyä, vaan yhdessä ajattelua ja puhumista, toimimista ja kuulemista. (Kaskela & Kekkonen 2006, 32–40)

Vanhempien puheissa korostuu se, että hyvään vanhemmuuteen kuuluu yhteistyö ammattikasvattajien kanssa. Yhteistyön kuvauksissa näyttäytyy tulkinnat asiantuntijuudesta, joiden mukaan yhteiskunnallisilla kasvattajilla on tieto, valta sekä asiantuntijuus ja vanhemmat ottavat vastaan neuvoja ja ohjeita. Ammattikasvattajien asiantuntijuus rajautuu koskemaan nimenomaan tietoa lapsen kehityksestä sekä lapsen kasvattamisen ja ohjaamisen keinoista. Kysymykset perheestä ja vanhemmuudesta ovat taas vanhempien yksityistä aluetta, joissa he itse ovat ensisijaisia tietäjiä. (Alasuutari 2003, 165–168)

Kasvatuskumppanuudessa korostetaan vastavuoroisuutta, mutta ammattilaisten on kuitenkin luotava puitteet kumppanuudelle. Keskeistä on ymmärtää perheiden erilaisia elämäntilanteita ja kunnioittaa erilaisia arvoja. Omien ajattelutapojen kriittinen tarkastelu kuuluu ammatilliseen kehittymiseen. Tavoitteena on päästä vuorovaikutukseen, jossa molemmat osapuolet tulevat ymmärretyiksi tarkoitusperiensä mukaisesti ilman ennakoasenteita tai vääriä päätelmiä. (Karila 2006, 96–98)

Kasvattajien ja huoltajien vuorovaikutussuhteessa voidaan havaita kahdenlaista kuvaustapaa; vertikaalista ja horisontaalista. Vertikaalisessa kuvaustavassa varhaiskasvattajat nähdään lapsen kasvatuksen asiantuntijoina, kun vanhempien näkemyksiä ei koeta samalla tavalla asiantuntevina. Osapuolten välillä vallitsee tällöin asymmetrinen suhde. Horisontaalisessa kuvaustavassa lasta koskeva asiantuntijuus jakautuu ammattikasvattajille ja huoltajille. Huoltajan tietämys on erilaista, mutta yhtä tärkeää. Horisontaalisessa kuvaustavassa on mukana affektiivinen ulottuvuus. Suhde on rinnakkainen, asiantuntemus on toisiaan täydentävää ja puheissa painottuu lä-

heisyys ja luottamus. Lapsesta tuotetaan laajempi kuva, mikä onkin varhaiskasvatuksen näkökulmasta tärkeää ja se mahdollistaa lapsen yksilöllisten tarpeiden paremman huomioimisen. (Alasuutari 2010, 42–49)

Vanhemman ja työntekijän asymmetrinen suhde voi näkyä yhteistyössä. Tällöin varhaiskasvattajat nähdään instituutioissa tapahtuvan kasvatuksen asiantuntijoina lapsen kehityksen ja kasvun kysymyksissä. Usein vanhempien näkökulmasta näin oletetaan ja tällöin se nähdään luonnollisena osana kanssakäymistä. Yhteistyösuhde voi muuttua kielteiseksi, jos ammattilainen puuttuu liiaksi perheen ihmissuhteisiin ja vanhemmuuteen. Asymmetrisiä suhteita voidaan purkaa kuuntelemalla ja huomioimalla vanhempien näkökulma keskusteltavassa aiheessa ja näkemällä vanhempi omien ihmissuhteidensa asiantuntijana. (Alasuutari 2006, 86–90)

Kasvatuskumppanuuden toteutumisessa voi tulla vastaan monenlaisia haasteita. Irawati ja Agustian (2025) nostavat esille huoltajien aikataulu- ja työesteet sekä mahdolliset kulttuuriset ja kielelliset erot. Huoltajalla voi olla myös epävarmuutta omasta roolistaan ja kokemuksia tai ennakkokäsityksiä siitä, ettei hänen näkemyksiään arvosteta. Li (2025) mainitsee lisäksi sosioekonomiset erot, heikot viestintä- ja yhteistyörakenteet sekä varhaiskasvatuksen puutteelliset osallistamisen muodot. Esteiden tunnistaminen sekä toimivien rakenteiden luominen ja ylläpitäminen ovatkin edellytyksenä toimivalle yhteistyölle.

Kasvatuksen ammattilaisten tulee tarkkaan pohtia, miten asiantuntija-asemaansa käyttää ja miten toimii. Neuvotteleva, kannatteleva ja positiivinen suhtautuminen tukee vanhemmuutta ja vahvistaa yhteistyötä paremmin kuin yksisuuntaiset ohjeet. Kun vanhempi huomaa, että hänen näkemyksensä hyväksytään, hän kokee olevansa arvostettu lapsen vanhempana, kasvattajana ja yhteistyökumppanina. Hänen kokemuksellinen tietonsa tunnustetaan. Ammattilaisten ja vanhempien lähtökohtaisen arvostuseron vuoksi onkin ammattilaisten vastuulla antaa vanhemmille vähintäänkin tasavertainen asema asiantuntijaoletusten kanssa ja siten helpottaa yhteistyötä. Pulmatilanteissa kasvattajan asiantuntijuus ja vanhemman kokemustieto nivotaan yhteen ja siten tuetaan vanhemman toimijuutta arjen kasvatustilanteissa. (Alasuutari 2003, 168–172)

3.3. Osallisuutta tukevia menetelmiä ja työkaluja

Varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat velvoittavat ottamaan huomioon huoltajien osallisuuden varhaiskasvatuksessa. Perheiden osallisuuden tukeminen edellyttää henkilöstöltä valmiuksia suunnitella, toteuttaa ja arvioida käytäntöjä, joissa perheet voivat osallistua varhaiskasvatuksen toimintaan. Tällaisia ovat esimerkiksi henkilöstön ja perheiden yhteiset tapahtumat sekä kommunikoinnin käytänteet perheiden ja henkilöstön välillä. Näiden lisäksi henkilöstön vuorovaikutusosaamisella on keskeinen merkitys. Dialogisuus, kunnioitus, kannustus ja välittäminen vaikuttavat merkittävästi siihen, miten perheet kokevat yhteistyön henkilöstön kanssa. (Kangas ym. 2021, 104) Esittelen seuraavissa kappaleissa muutamia tutkimuskirjallisuudesta esiin nousseita varhaiskasvatuksen käytössä olevia tai käytössä olleita työkaluja huoltajien osallistamiseksi varhaiskasvatuksessa.

3.3.1. Karvin laatuindikaattorit

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus eli Karvi on julkaissut vuonna 2019 varhaiskasvatuksen laatuindikaattorit, joissa kuvataan laadukkaan ja lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen ominaisuudet. Laatuindikaattorit luovat pohjan yhtenäisille toimintatavoille ja periaatteille, joiden mukaan arviointia ja kehittämistä voidaan varhaiskasvatuksessa toteuttaa. Varhaiskasvatuksen laatu koostuu rakenne- ja prosessitekijöiden yhteisvaikutuksesta. Laadun rakennetekijöitä ovat esimerkiksi toimintaa ohjaavat asiakirjat, henkilöstö- ja lapsiryhmän rakenne sekä tilat. Laadun prosessitekijöihin kuuluvat lasten, henkilöstön ja huoltajien väliset vuorovaikutussuhteet, pedagoginen toiminta, arviointi ja kehittäminen. Näillä laatutekijöillä sekä toiminnan kolmella tasolla: kansallinen, paikallinen ja pedagoginen, on yhteys laadukkaan varhaiskasvatuksen vaikuttavuuteen. (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2019, 3–7)

Vanhempien osallisuus näyttäytyy sekä rakenteellista laatua että prosessien laatua kuvaavissa indikaattoreissa. Jokaisella lapsella on tasavertainen oikeus osallistua varhaiskasvatukseen ja se varmistetaan tarjoamalla huoltajille ohjausta ja neuvontaa varhaiskasvatuspalveluja koskien. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot tulee informoida selkeästi vanhemmille. Tämä on paikallisen tason rakenteellinen laatutekijä. (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2019, 18–19)

Toimivat rakenteet luovat pohjan pedagogisille prosesseille. Laadun prosessitekijät ovat ydintoimintoja ja niitä arvioidaan vain pedagogisen toiminnan tasolla. Luottamuksellinen kasvatusyhteistyö ja huoltajien osallisuuden mahdollistaminen parantavat osaltaan varhaiskasvatuksen laatua. Huoltajien kanssa tulee pitää yllä avointa vuorovaikutussuhdetta ja suunnitella yhdessä heitä osallistavia toimintatapoja. (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2019, 37, 50–51)

Karvin laatuindikaattoreiden pohjalta on kehitetty laadunarviointijärjestelmä Valssi. Se on monipuolinen digitaalinen palvelu, jolla voidaan kerätä tietoa, toteuttaa arviointia, tuottaa yhteenvedoja toimipaikoittain ja julkaista arviointituloksia. Valssin kautta varhaiskasvatusyksiköissä voidaan ottaa käyttöön työkaluja niin rakenne- kuin prosessitekijöidenkin arviointiin. Monista arviointityökaluista palveluntuottajat voivat valita omiin tarpeisiin sopivan työkalun. Laadun rakennetekijöissä on valittavana muun muassa paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, ylläpito, arviointi ja kehittäminen -arviointityökalu tai huoltajille suunnattu varhaiskasvatuspalveluita koskeva ohjaus ja neuvonta -arviointityökalu. Laadun prosessitekijöitä kuvaavia arviointityökaluja on esimerkiksi vastavuoroinen ja kielellinen vuorovaikutus, leikki sekä kasvatusyhteistyö ja huoltajien osallisuus. Arviointityökaluja on lukuisia, tässä vain muutamia niistä mainitakseni. (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2026)

3.3.2. Pedagoginen dokumentointi

Päivähoidon aloittaminen on pienelle lapselle suuri muutos. Hän joutuu kohtaamaan uuden ympäristön ja selviytymään erosta vanhemmistaan. Lapsella ei ole vielä kykyä käsitellä erilaisia tunteita eikä puhetta kertoakseen tarpeistaan ja ajatuksistaan. Tällöin kasvattajien ja vanhempien toteuttama pedagoginen dokumentointi voi edistää lapsen hyvinvointia ja kannatella kaikkia osapuolia tässä kriittisessä vaiheessa. Pedagoginen dokumentointi on paitsi tiedonvälityksen keino, myös emotionaalista välittämistä: ”Minä kasvattajana välitän sinun tunteistasi ja tarpeistasi.” (Rintakorpi 2014, 136)

Eräässä pääkaupunkiseudun yksityisessä päiväkodissa toteutettiin vuonna 2012 projekti, jossa tutkittiin pedagogisen dokumentoinnin mahdollisuuksia 1–3 -vuotiaiden lasten päivähoidon aloitusvaiheessa. Tavoitteena oli kehittää menetelmiä, joiden avulla lapsen, perheen ja varhais-

kasvattajien näkökulmia voitaisiin jakaa ja hyödyntää päivähoidon alkutaipaleella. Jokaiselle projektissa mukana olleelle lapselle koottiin Viuhka-kansio, johon koottiin tietoa ja tunnelmia lapsen elämästä. Vanhemmat saivat kotiin keltaisia, muotoon leikattuja paperisia lehdyköitä, joihin he kirjoittivat lapsen tärkeistä asioista ja liimasivat kuvia. Varhaiskasvattajat tekivät samoin sinisille lehdyköille. Valmiit lehdykät laminoitiin päiväkodissa ja liitettiin yhteen Viuhkaksi. (Rintakorpi 2014, 141)

Varhaiskasvatuksessa viuhkoja käytettiin vuorovaikutuksen tukena ja toiminnan suunnittelun apuna. Perheiden toivottiin käyttävän Viuhkoja kotonakin keskustelujen pohjana. Perheiden sitoutuminen Viuhkojen käyttöön vaihteli paljon ja varsinkin alkusyksyn jälkeen vanhempien tuottamien lehdyköiden määrä väheni. Viuhka-projekti tuotti kuitenkin paljon iloa ja hyötyä etenkin tutustumisvaiheessa. Viuhkoja tutkittiin yhdessä lasten kanssa ja ne tukivat lasten välistä kommunikointia ja ryhmäytymistä. Ikävän hetkellä äidin kuvaa lehdykästä katsottaessa kasvattaja lohdutti lasta ja osoitti ymmärtävänsä lapsen tunteen. Viuhka auttoi osoittamaan arvostusta lapsen kotiasioita kohtaan ja tuomaan lapsen ääntä kuuluvilla. Lapsi tuli näkyväksi ainutlaatuisena myönteisellä tavalla. (Rintakorpi 2014, 141–142, 150–153)

Viuhka-projekti on mainio esimerkki kasvatuskumppanuudesta ja pedagogisesta dokumentoinnista. Varhaiskasvatuksen aloittaminen on merkittävä ja tunteikas tilanne lapselle ja vanhemmille. Viuhka-kansio oli varmasti apuna ja helpotti tässä suuressa siirtymävaiheessa kaikkia osapuolia.

3.3.3 Annetaan aikaa tutustumiselle

Vuonna 2019 Lempäälässä ja Hämeenlinnassa järjestettiin päiväkodeissa Myönteisen Tunnistamisen työpajoja lapsille, henkilöstölle ja lasten vanhemmille. Hankkeessa oli kyse yhteisössä tapahtuvan hyvinvoinnin vahvistamisesta, joten yhteisen sävelen löytäminen eri toimijoiden välillä oli tärkeää. Vanhemmille alustettiin Myönteisen Tunnistamisen ajattelutapaa ja syvennettiin ymmärrystä heidän näkökulmistaan. Erityisesti ennakkoluulotonta ja ilman olettamuksia tapahtuvaa tutustumista pidettiin tärkeänä. Myös vakiintuneissa puhetavoissa, viestinnässä ja tiedottamisessa huomattiin mahdollisia haitallisia oletuksia. Huomiodaanko päiväkodin joulu-

juhlaan perheitä kutsuttaessa, että perhe haluaisi tuoda mukanaan myös jonkun muun heille erityisen tärkeän henkilön. (Kallio, Kalliomeri, Mettinen & Stenvall 2022, 88–90)

Tutustumista tukevaksi käytännöksi päiväkodeissa sovittiin intensiivielokuu, jolloin keskityttiin tutustumiseen ja yhdessäoloon. Varhaiskasvatuksessa aloittavien lasten aloituskeskustelut pidettiin vanhempien näin halutessa lapsen kotona. Päiväkodeissa käynnistettiin kerran kuukaudessa tapahtuvat iltapäiväleikit, jolloin vanhemmat ja muut lapselle tärkeät ihmiset kutsuttiin mukaan päiväkodin arkeen viettämään aikaa ja leikkimään. Aamun tuonti- ja iltapäivän hakutilanteiden kohtaamisiin kiinnitettiin erityistä huomiota. Vanhempien toiveiden mukaisesti keskusteltiin siitä, mitä lapselle kuuluu rutiininomaisten syömisten ja nukkumisten sijaan tai lisäksi. Kuulumisten säännöllisessä vaihtamisessa tullaan tietoisiksi toisista erilaisina mutta yhdenvertaisina ihmisinä. Tällöin voidaan saavuttaa yhteisen ymmärryksen tila ja myös mahdollisten huolien ja haasteiden puheeksi ottaminen on helpompaa. (Kallio ym. 2022, 91–95)

4. Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisena varhaiskasvatuksessa olevien lasten huoltajien osallistaminen näyttäytyy seudullisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa sekä seudullisen suunnitelman piiriin kuuluvien kuntien paikallisissa toimintasuunnitelmissa. Seudullisen varhaiskasvatussuunnitelman 2022 piiriin kuuluvia kuntia ovat Kemi, Keminmaa, Kolari, Pello, Simo, Tervola, Tornio ja Ylitornio. Tarkastelen huoltajien osallistamisen ilmenemistä yhteisessä seudullisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa sekä kunkin kunnan omassa toimintavuosisuunnitelmassa.

Tutkimuskysymykset:

Pääkysymys:

Millaisena huoltajien osallistaminen näyttäytyy seudullisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa ja paikallisissa toimintavuosisuunnitelmissa?

Alakysymykset:

1. Miten huoltajien osallistaminen suunnitelmissa kuvataan?
2. Millaisia huoltajien osallisuutta tukevia menetelmiä ja käytänteitä suunnitelmissa esitellään?

Aiemmin kuvasin keskeisten käsitteiden osallistaminen, osallistuminen ja osallisuus välistä suhdetta. Aineistonani ovat valmiit asiakirjat, joiden sisältöjä tutkitaan. Osallistamisen tarkoituksena on edistää ja mahdollistaa osallistuminen ja saada aikaa osallisuuden tunne. Asiakirjoista ei voi suoraan tutkia osallisuuden toteutumista, mutta osallisuutta tukevia menetelmiä ja käytänteitä niistä voidaan kyllä selvittää.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, joka hyödyntää sisällönanalyysiä. Laadullisen tutkimuksen aineistot ovat näytteitä todellisuudesta eli siitä mitä maailmassa tapahtuu, miten ajatellaan, miten toimitaan ja miten yhteiskuntaa rakennetaan. Aineistot voivat olla melkein mitä vaan, haastatteluja, havainnointeja, kirjoitettuja tekstejä, kuvia, materiaalista ympäristöä tai audiovisuaalista aineistoa. Empiirinen tutkimus pohjautuu siihen, miten tutkija aineistoansa analysoi. Tärkeää on pohtia, että aineisto on työmäärään nähden sopivan kokoinen ja siinä on kuitenkin tarpeeksi vaihtelevuutta. (Vuori 2021a)

Tutkimusaiheeni varmistuttua pohdin millainen aineisto sopisi tutkimukseeni. Aluksi mietin tietyn lapsiryhmän vanhempien haastattelemista tai kyselomakkeella mielipiteiden keräämistä. Myös vanhempainiltaan osallistuminen, siellä aiheeni esittely ja vanhempien kokemusten ja mielipiteiden kerääminen kävi mielessäni. Kuntamme kummassakaan päiväkodissa ei kuitenkaan ollut vanhempainillan järjestäminen ajankohtaista. Paikallisia asiakirjoja ei ole tietääkseni aiemmin tutkittu suhteessa huoltajien osallistamiseen, joten päätin käyttää niitä aineistonani.

4.3 Tutkimusaineisto

Aineistona on kahdeksan kunnan (Kolari, Pello, Ylitornio, Tornio, Keminmaa, Kemi, Tervola ja Simo) yhteinen seudullinen varhaiskasvatussuunnitelma vuodelta 2022 sekä näiden kuntien viimeisimmät paikalliset toimintavuosisuunnitelmat. Seudullinen varhaiskasvatussuunnitelma 2022 löytyy lähes kaikkien kuntien kotisivuilta. Kuntien paikalliset varhaiskasvatuksen toimintavuosisuunnitelmat löytyvät kuntien internetsivuilta ja osan sain sähköpostitse kunnan varhaiskasvatusjohtajalta. Poikkeuksena on Kolarin kunta, jossa ei omaa toimintavuosisuunnitelmaa tällä hetkellä ole, vaan heidän varhaiskasvatustaan ohjaa seudullinen suunnitelma.

Seudullinen varhaiskasvatussuunnitelma on 74 sivun laajuinen. Kuntien paikalliset suunnitelmat vaihtelevat laajuudeltaan 9 sivusta 37 sivuun ja sivujen yhteismäärä on 130. Kokonaisuudessaan aineiston sivumäärä on tällöin yhteensä 204 sivua. Vaihtelevuutta aineistoon tuo kun-

tien eri koko, koska mukana on kaupunkeja ja eri kokoisia maalaiskuntia. Isompien kaupunkien paikalliset toimintasuunnitelmat ovat sivumäärältäänkin laajempia kuin pienten kuntien suunnitelmat. Kaikki kunnat kuuluvat yhteisen seudullisen varhaiskasvatussuunnitelman alle, mikä tuo tutkimukseen yhtenevääisyyttä.

4.3.1 Seudullinen varhaiskasvatussuunnitelma 2022

Seudulliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan 2022 kuuluvat kunnat ovat Kemi, Keminmaa, Kolari, Pello, Tervola, Tornio, Simo ja Ylitornio. Kunnissa on asukkaita yhteensä noin 65000 vuoden 2024 tilaston mukaan. Asukasmäärä vaihtelee 2800 asukkaan Tervolasta ja Simosta 21000 asukkaan Tornioon. (Asukasluvut 100 tarkkuudella). Tornio ja Kemi ovat asukasluvultaan kaupunkeina selvästi suurimpia, Keminmaa on keskikokoinen ja muut kunnat ovat pieniä, alle 4000 asukkaan kuntia. (Lapin Luotsi)

Seudullisen varhaiskasvatussuunnitelman kokonaisuudesta ovat vastanneet kuntien varhaiskasvatuksen johdon, asiantuntijoiden ja työntekijöiden edustajista muodostettu ydinryhmä. Huoltajia on osallistettu suunnitelman päivitykseen lähettämällä heille webropol-kysely. Huoltajien kommentteja on kirjattu seudulliseen suunnitelmaan. Lisäksi Mari Nukarinen on kouluttanut ja kommentoinut suunnitelman toteutumista yhteisissä tapaamisissa. Suunnitelman kirjoittamisesta ovat vastanneet kaksi torniolaista varhaiskasvatuksen työntekijää. (Seudullinen varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 5)

Seudullinen varhaiskasvatussuunnitelma 2022 pohjautuu pitkälti Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 2022. Jokaisen pääkappaleen lopussa on omana kappaleena ”Paikallisesti päätettävät asiat”, joissa edeltäviä asioita avataan seudullisella tasolla. Myös alakappaleissa on välillä kuntien vaakunoilla varustettuja ”Seutukunnat” -kappaleita, joissa myös tarkennetaan edeltävää tekstiä ja voidaan antaa ohjeita kuntakohtaisten suunnitelmien laatimiseen. Suunnitelma sisältää tekstin lisäksi paljon tekstiä havainnollistavia kuvia ja kuvioita.

4.3.2 Paikalliset toimintavuosisuunnitelmat

Paikalliset toimintasuunnitelmat ovat hyvin erilaisia ulkoasultaan. Kuudessa suunnitelmassa seitsemästä on kannessa kuvia tai piirroksia. Kaikkien suunnitelmien sisäsivuilla on kuvia, kuvioita tai taulukoita. Sisällysluettelo löytyy kahdesta suunnitelmasta. Kaikkien suunnitelmien alkusivuilla on yleistä varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin tai toiminta-ajatuksen kuvausta. Kolmessa asiakirjassa on kirjattuna varhaiskasvatuksen toiminta-ajat.

Pedagogista toimintaa, suunnittelua, arviointia ja kehittämistä kuvataan kaikissa suunnitelmissa. Kaikista löytyy myös lapsen tuen järjestämisen periaatteet. Kuntien A, E ja G suunnitelmissa mainitaan lisäksi paikalliset painopistealueet. Kuntien B, D ja F suunnitelmissa on mukana myös liitteitä, kuten vuosikelloja, tiedonsiirtolomake, laatulupaukset ja yleisen tuen puu.

4.4 Aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen aineistosta löytyy paljon mielenkiintoisia asioita, mutta tutkijan on tärkeää tehdä päätös siitä, mihin hän keskittyy ja sulkea muut asiat ulkopuolelle. Tutkimus on tietyn, rajatun aiheen tarkka kuvaus. Tästä tarkasti rajatusta aiheesta tutkija kertoo kaiken, mitä aineistostaan löytää ja jättää muun mielenkiintoisen materiaalin seuraavaan tutkimukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2024, 104)

Laadullinen analyysi on aineiston tiivistämistä ja jalostamista. Aineistoa tulee tarkastella analyttisesti ja tulkita teorian sekä oman ajattelun avulla. Laadullisen analyysin tavoitteena on lisätä aineiston tiedollista arvoa. Analyysimenetelmällä tarkoitetaan konkreettista aineiston käsittelytapaa ja sen tulee sopia yhteen tutkimusongelman ja aineiston kanssa. (Gunther, Hasanen & Juhila 2021)

Sisällönanalyysi on laadullisissa tutkimuksissa yleisesti käytetty analyysimenetelmä. Sen avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jossa dokumentteja voidaan analysoida systemaattisesti. Tutkittavasta ilmiöstä pyritään saamaan tiivistetty, yleismuotoinen ja selkeä kuvaus. (Tuomi & Sarajärvi 2024, 103, 117, 122) Sisällönanalyysi

lyysin perinteisiä ja toimivia välineitä ovat koodaaminen, teemoittelu ja tyyppittely (Gunther ym. 2021).

Aineiston analyysi on monivaiheinen prosessi, jossa voidaan käyttää apuna erilaisia ohjelmia tai teknisiä apuvälineitä. Analyysiä voi tehdä myös ihan käsityönä. Käytetäänpä sitten mil-laista vaan menetelmää, niin tutkijan on tärkeää kuvata ja perustella, mitä on tehnyt ja miten hän on analyysiaan tehnyt. Näin lukija pystyy arvioimaan analyysin uskottavuutta. (Gunther ym. 2021)

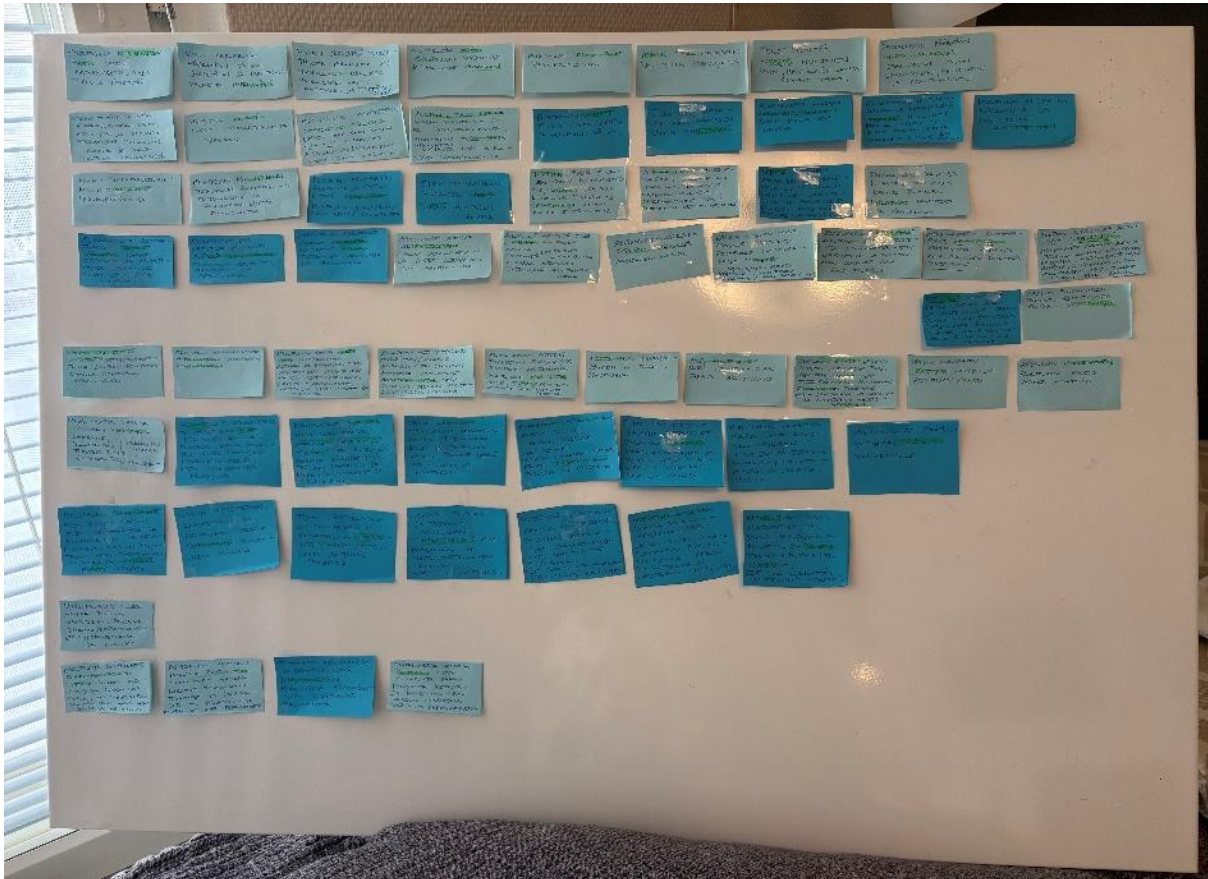
Ennen analyysin aloittamista tulee sisällönanalyysissa määritellä analyysiyksikkö, joka voi olla sana, lause tai useamman lauseen kokonaisuus. Analyysiyksikön määrittämistä ohjaavat aineiston laatu ja tutkimusongelma. (Tuomi & Sarajärvi 2024, 122)

Aineisto koodataan ennen varsinaista analyysia. Koodaaminen on aineiston osien järjestä-mistä ja luokittelua sekä yhdistämistä ja erottelua joidenkin ominaisuuksien mukaan. Koo-dausprosessi sisältää monia tutkijan valintoja, joiden pohjalta syntyy luokkia, alaluokkia ja aineistokoosteita. Tutkimusaineistoista löytyy paljon erilaista koodattavaa ja siksi onkin tär-keää, että tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset ohjaavat koodaamista. (Juhila 2021a) Koodaamisen tulee olla systemaattista, jolloin kaikista aineistoteksteistä etsitään samoja asi-oita. Tämä vaatii aineiston läpikäyntiä useampaan kertaan. (Vuori 2021b) Koodaamiseen ei ole olemassa yhtenäisiä ohjeita, vaan jokainen käyttää itsellään sopivia koodaamisen tapoja (Tuomi & Sarajärvi, 2024, 105).

Kuntakohtaiset, paikalliset suunnitelmat olen koodannut kirjaimilla A, B, C, D, E, F ja G. Pai-kallisia suunnitelmia aineistossa on siis seitsemän, koska Kolarin kunta jäi pois. Kuntia ei ole koodattu aakkosjärjestyksessä eikä kuntien koon tai maantieteellisen sijainnin mukaan, vaan täysin sattumanvaraisesti. Siten suunnitelmat eivät ole kirjainkoodien takaa suoraan tunnistet-tavissa.

Oman tutkimukseni aineiston ensimmäisessä läpikäynnissä etsin aineistoni asiakirjoista syste-maattisesti kaikki kohdat, joissa mainittiin huoltajat, vanhemmat, perhe tai asiakkaat. Tämä oli ensimmäinen koodaamisen vaiheeni. Seudullisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta niitä löytyikin paljon, joten kokosin ne myös omaksi tekstitiedostoksi. Paikallisista suunnitelmista

alleviivasin ja merkitsin kohdat liimalapuilla. Keräsin eri asiakirjoista poimimani asiat eri värisille paperilapuille ja kiinnitin ne ”graduseiniini”. Jokaisella asiakirjalla on oma värinsä, joten ne on helppo erottaa toisistaan.

Kuva 1. Huoltajat seudullisessa vasussa

Kuvassa 1 näkyy seudullisesta suunnitelmasta kerätyt kohdat, joissa esiintyy maininta vanhemmat, huoltajat, perhe tai asiakkaat. Vaaleammilla lapuilla on seudullisen opetussuunnitelman kohdat, jotka ovat yhteneviä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2022 kanssa. Tummemmilla lapuilla on seudullisen opetussuunnitelman paikalliset tekstit.

Kuva 2. Huoltajat kuntien toimintasuunnitelmissa

Kuvassa 2 on paikallisista toimintavuosisuunnitelmista kerätyt kohdat, joissa esiintyy maininta vanhemmat, huoltajat, perhe tai asiakkaat. Kuvasta voi havaita, kuinka eri laajuisia suunnitelmat ovat ja kuinka suuria eroja on siinä, kuinka usein suunnitelmissa mainitaan vanhemmat, huoltajat, perhe tai asiakkaat. Jokainen kunta on koodattu kirjaimen lisäksi omalla värillään. Kuvat 1 ja 2 havainnollistavat, minkä verran asioita koodaamisen vaiheessa aineistosta nousi esille.

Koodauksen perusteella tehdään laadullinen sisällönanalyysi, jossa tuodaan esille, mistä aiheista aineisto kertoo ja mitä siinä käsitellään. Aineiston sisällöstä etsitään kiinnostavia asioita, mahdollisia eroja ja yhteneväisyyksiä. Niiden pohjalta pyritään tekemään johtopäätöksiä ja muodostamaan kokonaiskuva aineistosta. (Vuori 2021b)

Koodauksen jälkeistä vaihetta voidaan kutsua luokitteluksi tai teemoitteluksi, jossa aineistosta poimitaan esille usein esiintyviä piirteitä ja keskeisiä asiakokonaisuuksia. Luokittelu on yksinkertaista aineiston järjestämistä, jossa voidaan esimerkiksi laskea, kuinka monta kertaa jokin asia esiintyy aineistossa ja esittää luokiteltu aineisto taulukkona. Teemoittelussa painotetaan, mitä kustakin teemasta sanotaan. Tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa voidaan siten vertailla keskenään. Teemojen käsittelyn yhteydessä voidaan esitellä katkelmia aineistosta, minkä tarkoituksena on havainnollistaa teemoittelua. (Juhila 2021b; Tuomi & Sarajärvi, 2024, 105–107)

5. Tutkimustulokset

5.1 Huoltajat varhaiskasvatussuunnitelmien teksteissä

Kun olin kerännyt seudullisesta ja paikallisista suunnitelmista kaikki tutkimusongelmani kannalta oleelliset asiat ”graduseinilleni”, ryhdyin pohtimaan, miten löydöksiäni luokittelisin. Päädyin luokittelemaan asiat kahdella tavalla. Sisällöllisesti erottelen teksteistä neljä varhaiskasvatuksen osa-aluetta, joissa huoltajat mainitaan. Näitä ovat varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri, varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta, lapsen vasu ja lapsen tuki. Seuraavissa kappaleissa esittelen näitä osa-alueita nimenomaan huoltajien osallistamisen näkökulmasta.

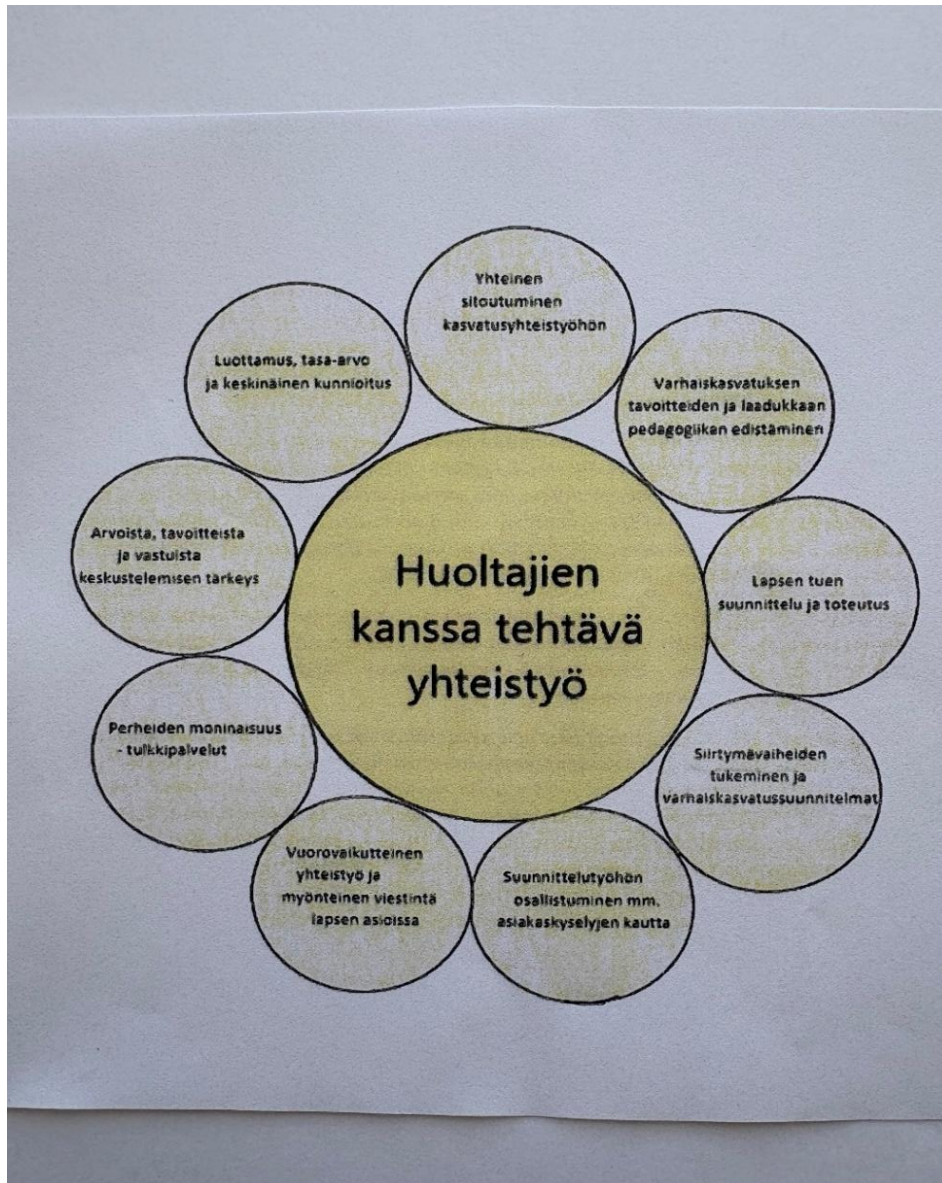
5.1.1 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Huoltajat päättävät lapsensa osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Seudullisen vasun ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteidenkin mukaan huoltajille tulee kertoa varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoista ja heidän tulee saada neuvontaa tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Huoltajien tulee saada tietoa varhaiskasvatuksen tavoitteista sekä mahdollisten vaihtoehtojen pedagogiikkojen erityistavoitteista. Seudullisen vasun paikallisessa painotuksessa korostetaan varhaiskasvatuksen aloitusvaihetta, jossa luodaan vuorovaikutuksellinen suhde huoltajien kanssa. Kuntakohtaisissa suunnitelmissa C ja F mainitaan erikseen aloitusvaihe. Kunnassa C mahdollistetaan aloituskeskustelun lisäksi tutustumiskäynti lapsen kotiin huoltajien kanssa näin sovittaessa. Kunnan F toimintasuunnitelmassa korostetaan aloitusvaiheen tutustumista ryhmään ja vuorovaikutuksellisen suhteen luomista huoltajien ja henkilöstön välille.

Varhaiskasvatuksen yhteistyöstä huoltajien kanssa kirjoitetaan seudullisessa varhaiskasvatuksessa paljon ja suurin osa niistä pohjautuu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 2022. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta ja varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea kotien kasvatustehtävää. Toimintakulttuurilla tarkoitetaan työyhteisön tapaa toimia ja var-

haiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu olennaisesti vuorovaikutus huoltajien kanssa ja varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyön rakenteista. Huoltajilla tulee olla ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Huoltajille pitää järjestää mahdollisuus osallistua lapsen varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin sekä paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajien näkemysten huomioiminen ja arvostaminen edistää heidän osallisuuttaan. Seudullinen vasu ohjeistaa paikallisessa vasussa kuvaamaan, miten huoltajilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa.

Seudullisen vasun paikallisessa tekstissä korostetaan, että varhaiskasvatusta toteutetaan, kehitetään ja arvioidaan arjessa yhteistyössä huoltajien kanssa. Lapset ja huoltajat pääsevät osallistumaan toiminnan ideointiin ja oppimisympäristöjen suunnitteluun. Lapsilta ja huoltajilta saatua palautetta hyödynnetään työtapojen valinnassa ja arvioinnissa.

Kuva 3. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Seudullisessa vasussa on kuvan 3 mukainen kuva huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä koskien. Kuvasta voi huomata kuinka monella tasolla yhteistyötä huoltajien kanssa tehdään. Yhteistyö alkaa luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen luomisesta ja yhteisiin kasvatustavoitteisiin sitoutumisesta. Matka jatkuu varhaiskasvatuksen arjessa, johon huoltajat osallistetaan mukaan. Yhteistyö korostuu siirtymävaiheissa, vasun laadinnassa sekä tuen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Kaikkien kuntien omissa suunnitelmissa huoltajien osallisuus ja yhteistyö nähdään tärkeänä elementtinä, joka luo pohjaa lapsen hyvinvoinnille ja onnistuneelle varhaiskasvatukselle.

Huoltajille tarjotaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Huoltajien aloitteita, mielipiteitä ja näkemyksiä arvostetaan.

5.1.2 Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta

Varhaiskasvatuksessa leikki on keskeinen toimintatapa ja kaikille lapsille tulee tarjota mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin (Opetushallitus 2022, 40). Seudullisessa vasussa todetaankin, että huoltajien kanssa keskustellaan leikistä ja sen merkityksestä sekä lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista.

Varhaiskasvatuksessa luodaan perusta lasten laaja-alaiselle osaamiselle, jonka kehittyminen edistää lasten kasvua yksilönä ja yhteisön jäsenenä. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueita ovat: 1) Ajattelu ja oppiminen, 2) Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, 3) Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, 4) Monilukutaito, 5) Digitaalinen osaaminen ja 6) Osallistuminen ja vaikuttaminen. (Opetushallitus 2022, 23–24) Pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä kuvaavat oppimisen alueet ovat: 1) Kielten rikas maailma, 2) Ilmaisun monet muodot, 3) Minä ja meidän yhteisömme, 4) Tutkin ja toimin ympäristössäni sekä 5) Kasvan, liikun ja kehityn. Nämä ohjaavat varhaiskasvattajia pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. (Opetushallitus 2022, 42) Seuraavissa kappaleissa esittelen, mitä laaja-alaisen osaamisen sekä oppimisen osa-alueisiin suhteessa huoltajien osallistamiseen on varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjattu.

Seudullisessa vasussa todetaan, että huoltajien kanssa keskustellaan kielen kehityksen vaiheista, kielellisistä ympäristöistä sekä kielivalinnoista. Lapsen äidinkielen taitojen kehittymistä, kielellistä kehitystä yleensäkin sekä kulttuuri-identiteettiä tuetaan ja tehdään näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Vasu-keskusteluihin ja muihin yhteistyöpalavereihin varataan tarvittaessa tulkkipalvelu yhteisen ymmärryksen varmistamiseksi.

Seudullisen vasun mukaan varhaiskasvatuksessa luodaan pohja terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhteistyössä huoltajien kanssa. Samoin on kirjoitettu kuntien C, D ja F suunnitelmiin. Kunnassa E tehdään vuosittain nykytilan kartoitus -arviointi, jonka pohjalta valitaan liikuntakasvatuksen kehittämiskohteet. Toimintakaudelle 2026–2026 on kehittämiskohteeksi valittu huoltajien osallisuus ja liikunnallisten oppimisympäristöjen rakentaminen.

Katsomuskasvatukseen liittyvissä asioissa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa. Seudullisen vasun lisäksi kunnan F suunnitelmassa mainitaan, että erilaisiin katsomuksellisiin näkemyksiin suhtaudutaan avoimesti ja kunnioittavasti.

Pedagoginen dokumentointi on keskeinen työmenetelmä varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lapsen oppimisesta ja kiinnostuksen kohteesta sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella tavalla, esimerkiksi piirroksina, valokuvina tai henkilöstön havaintoina. (Opetushallitus 2022, 39)

Seudullisen vasun paikalliseen tekstiin on kirjattu, että pedagogisella dokumentoinnilla tehdään näkyväksi lapsen oppiminen ja kehittyminen niin huoltajille ja henkilöstölle kuin lapsillekin. Pedagoginen dokumentointi yhteistyön ja osallistamisen muotona mainitaan kuntien A, D, E ja G suunnitelmissa. Kuntien E ja G suunnitelmissa pedagoginen dokumentointi nähdään apuvälineenä huoltajien kanssa käytävissä vasukeskusteluissa.

Kunnan B toimintavuosisuunnitelman liitteenä on Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma, jossa painotetaan yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja vanhempien välillä. Kiusaamisen ehkäisy nähdään vanhempien ja päiväkodin yhteisenä asiana. Varhaiskasvatushenkilöstön tehtävänä on lisätä vanhempien tietoisuutta kiusaamisesta ilmiöstä. Kiusaamiseen puuttumisesta keskustellaan aina sekä kiusaajan että kiusatun huoltajien kanssa ja asioita selvitetään yhdessä. Näin ylläpidetään yhteisiä arvoja ja vahvistetaan kasvatuskumppanuutta.

5.1.3 Lapsen vasu

Jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle laaditaan vuosittain yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma eli lapsen vasu. Suunnitelma tehdään uuden toimintakauden alkaessa syksyllä ja sitä arvioidaan vähintään kerran, tarvittaessa useamminkin. Seudulliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu, että huoltajat osallistuvat vasuprosessiin ja vasun tulee sisältää huoltajien, lasten sekä henkilöstön yhdessä sopimat asiat. Aloite vasun tarkistamiseen voi tulla huoltajilta. Paikallisessa vasussa kuvataan huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt. Paikallisesti myös päätetään, miten huoltajat osallistuvat vasun laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen. Huoltajia tulee informoida, mihin heiltä saatuja tietoja käytetään ja tietojen siirto tapahtuu aina yhteistyössä huoltajien kanssa. Edellä mainitut asiat on kirjattu myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 2022.

Seudullisen varhaiskasvatussuunnitelman paikallisessa tekstissä korostetaan yhteistyön tärkeyttä. Vasu on pedagoginen asiakirja, johon dokumentoidaan, miten yhteistyötä toteutetaan.

Kunnan D suunnitelmaan on kirjattu, että vasukeskustelun perheen kanssa käy varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen sosionomi. Kunnan E suunnitelmassa korostetaan, että vasussa yhdistyvät lapsen, huoltajan ja henkilöstön näkemykset ja vasu toimii varhaiskasvatuksen ja huoltajien välisen yhteistyön perustana. Kuntien B ja E suunnitelmiin on kirjoitettu, että kopio lapsen vasusta voidaan siirtää toiseen varhaiskasvatuspaikkaan huoltajien luvalla.

5.1.4 Lapsen tuki

Seudullisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa toistetaan useita Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 2022 kirjattuja lapsen tukeen liittyviä linjauksia. Huoltajiin tulee ottaa yhteys heti, kun huoli lapsen kehityksen tai oppimisen haasteista ilmenee. Riittävän ja varhaisen tuen antamisen lähtökohtana on jaettu tieto huoltajien kanssa. Huoltajien kanssa keskustellaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamismuodoista. Monialaista yhteistyötä toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista ja lasta koskevien asioiden käsittelystä. Huolta-

jien konsultoinnissa hyödynnetään erityisopettajan asiantuntemusta. Lapsen vasuun kirjataan yhdessä huoltajan kanssa lapsen tarvitsema tuki, tuen taso, tuen muodot ja tuen toteuttaminen. Tavoitteena on yhteisymmärrys ja huoltajan osallisuuden tukeminen. Lapsen tuesta päätettäessä tulee huoltajia kuulla ja huoltajilla on oikeus hakea muutosta. Aloite tuen vahvistamiselle tai tuen tarpeen arvioinnille voi tulla huoltajalta. Seudullinen vasu ohjeistaa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoin, että paikallisessa vasussa kuvataan yhteistyön käytännöt ja huoltajien kuuleminen lapsen tukeen liittyvissä asioissa.

Seudullisen vasun paikallisessa painotuksessa korostetaan tiivistä yhteistyötä sekä lapsen tilanteen ja tarpeiden arviointia yhteistyössä varhaiskasvatustiimin, huoltajien ja yhteistyötahojen kanssa. Säännöllisissä kohtaamisissa huoltajien kanssa keskustellaan tuen toteuttamisesta ja arvioidaan tuen toteutumista. Lapsen vasuun kirjataan tuen toteutuminen ja sen vaikuttavuus yhdessä huoltajan kanssa. Yhteistyössä lapsen tukeen osallistuvien tahojen kanssa järjestetään tiedonsiirtopalaveri lapsen asioista.

Lähes kaikkien kuntien toimintasuunnitelmissa korostetaan huoltajien osallisuutta ja huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä lapsen tuen asioissa. Kunnassa D on käytössä yhteisövaikuttavuuden malli, jota hyödynnetään, kun huoli lapsen tai perheen tilanteesta ilmenee. Yhteisessä keskustelussa perheen ja moniammatillisen tiimin kanssa käydään läpi perheen tilanne ja tuen tarve. Tavoitteena on varhainen tuki perheelle ja myös vanhemmuuden tukeminen.

5.2. Huoltajien osallistamisen tasot

Toinen aineiston luokittelutapani on tutkimuskysymykseni kannalta merkittävämpi. Kysyin aineistoltani, miten huoltajia osallistetaan. Aineistosta nousseiden ilmaisujen pohjalta jaotellen huoltajien osallistamisen tasot seuraavasti: 1) Huoltajia tiedotetaan, 2) Huoltajia kuullaan ja huomioidaan, 3) Huoltajat otetaan yhteistyökumppaneiksi ja 4) Huoltajille annetaan toimija- ja päätösvalta. Huoltajien rooli aktiivisina toimijoina lisääntyy siirryttäessä kohdasta 1 kohtaan 4. Seuraavissa alakappaleissa kuvaan hieman tarkemmin, miten huoltajien osallistaminen näillä neljällä tasolla näyttäytyy. Jokaisella osallistamisen tasolla tuon esille aineistojen tekstejä varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan,

lapsen vasun sekä lapsen tuen näkökulmasta. Saman tyyppisiä esimerkkilauseita voi esiintyä useammissakin suunnitelmissa.

5.2.1 Huoltajia tiedotetaan

Osallistamisen alimmalla tasolla huoltajia tiedotetaan varhaiskasvatukseen liittyvistä asioista. Huoltajia ei kuunnella eikä heiltä kysytä mielipiteitä. He eivät pääse vaikuttamaan asioihin tai päätöksiin. Huoltajien osallistamista ei siis tällä tasolla tapahdu ollenkaan. Huoltajat ovat tiedotuksen ja päätösten kohteena. Toki asiatkin ovat tällä tasolla pääosin tiedotusluonteisia.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin liittyvää huoltajien tiedottamista tapahtuu varhaiskasvatukseen hakuvaiheessa. Huoltajille annetaan tietoa tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista ja varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Heille kerrotaan varhaiskasvatuksen tavoitteista ja mahdollisista vaihtoehtopedagogiikoista. Huoltajia informoidaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämistä yhteistyörakenteista ja palautekyselyiden tuloksista.

Lapsen vasuun ja lapsen tukeen liittyen huoltajille annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista, luovuttamisesta ja salassapidosta. Huoltajille kerrotaan, mihin heiltä saatua tietoa käytetään ja missä tilanteessa tietoja siirretään ja miksi niitä siirretään. Lapsen tuen asioissa huoltajille kerrotaan pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä asioista. Myös hallinnolliset päätökset annetaan huoltajille tiedoksi.

”Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa.” (Seudullinen vasu)

”Arviointien tuloksia julkaistaan nettisivuilla ja niistä tiedotetaan huoltajia, yhteistyötahoja ja sivistyslautakuntaa.” (Kunta G)

”Huoltajia tulee informoida etukäteen, mihin heiltä saatuja tietoja käytetään ja missä tilanteessa tietoja siirretään ja miksi.” (Kunta B)

5.2.2 Huoltajia kuullaan ja huomioidaan

Tiedottamisen asteelta seuraavalle tasolle siirryttäessä huoltajat tulevat kuulluiksi ja huomioituiksi, mutta heidän mielipiteensä ei välttämättä vaikuta päätöksiin. Tällä tasolla ei niinkään vielä ole kyse yhteistyöstä, vaikka yhteisten asioiden äärellä ollaankin. Toimintakulttuuriin sisältyvää huomioimista on huoltajien tasavertainen kohtaaminen sekä perheiden taustojen ja monimuotoisuuden huomioiminen.

Pedagogiseen toimintaan liittyen huoltajien kuulemista ja huomioimista nousi esille enemmän. Huoltajat voivat tehdä aloitteita, antaa palautetta sekä esittää näkemyksiään ja toiveitaan, joita arvostetaan. Huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua oppimisympäristöjen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Palautteiden pohjalta toimintaa kehitetään. Pedagoginen dokumentointi mainitaan tärkeänä kuulemisen välineenä.

Huoltajien luvalla lapsen vasu siirretään toiseen varhaiskasvatuspaikkaan. Huoltajia tulee kuulla myös ennen lapsen tukeen liittyvää hallintopäätöstä.

”Huoltajia kuullaan ennen hallintopäätöksen tekoa ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä.” (Seudullinen vasu)

”Huoltajilla on mahdollisuus osallistua arviointiin kaksi kertaa vuodessa sähköisellä laadun arviointi -kyselyllä.” (Kunta A)

”Perheiden taustat ja monimuotoisuudet huomioidaan toimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa.” (Kunta E)

”Huoltajia kuullaan keräämällä toiveita ja ideoita yhteisissä tapahtumissa sekä palautekyselyjen ja vasukeskustelujen avulla.” (Kunta F)

5.2.3 Huoltajat otetaan yhteistyökumppaneiksi

Selvästi eniten aineistosta löytyi huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvää kerrontaa. Niitä tuli esille niin toimintakulttuuriin, pedagogiseen toimintaan kuin lapsen vasuun ja lapsen tukeenkin liittyen. Osallistamisen kolmannella tasolla huoltajat osallistuvat ja tekevät asioita yhdessä varhaiskasvatuksen toimijoiden kanssa.

Vuorovaikutus kuuluu varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa sekä tukea kotien kasvatustyötä. Yhteistyö korostuu siirtymävaiheissa, vasun laadinnassa sekä tuen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Leikki on keskeinen osa varhaiskasvatusta ja sen merkityksestä keskustellaan yhdessä huoltajien kanssa. Oppimisen osa-alueisiin ja yhteistyöhön liittyen aineistosta nousi esille alueet: kielten rikas maailma sekä kasvan, liikun ja kehityn. Lapsen kielellistä kehitystä tuetaan sekä vahvistetaan kieli- ja kulttuuri-identiteetin kasvua. Fyysistä aktiivisuutta edistävää elämäntapaa korostetaan. Kunnan B toimintasuunnitelman liitteenä on Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma, jossa vanhemmat mainitaan useaan kertaan.

”Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.” (Seudullinen vasu)

”Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa.” (Seudullinen vasu)

”Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa.” (Kunta C)

”Kiusaamisen ehkäisyssä kasvatuskumppanuus ja yhteiset arvot vanhempien ja varhaiskasvatuksen välillä ovat erityisen tarpeellisia.” (Kunta B)

Lapsen vasu toimii varhaiskasvatuksen ja huoltajien välisen yhteistyön perustana. Lapsen vasu on pedagoginen asiakirja, joka jokaiselle lapselle laaditaan ja päivitetään säännöllisesti. Vasussa yhdistyvät lapsen, huoltajien ja henkilöstön näkemykset ja havainnot. Toimintasuunnitelmiin on kirjattu keskenään hyvin samansuuntaisia ilmauksia vasun velvoittavuudesta.

”Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt.” (Seudullinen vasu)

”Lapsen vasuun kirjataan yhteistyössä huoltajien kanssa lapsen vahvuudet, tavoitteet ja menetelmät.” (Kunta F)

”Lapsen vasu sisältää lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat.” (Kunta D)

Yhteistyö huoltajien kanssa korostuu lapsen tuen asioissa. Tuen tarpeen arvioinnissa ja suunnittelussa on lähtökohtana huoltajien ja kasvattajien havainnot lapsen kehityksestä. Huoltajien kanssa jaettu ymmärrys on pohjana riittävän ja varhaisen tuen antamiseen.

”Huoltajien kanssa keskustelemme tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista.” (Seudullinen vasu)

”Huoltajien kanssa erikseen sopien tehdään monialaista yhteistyötä ja tarvittaessa heitä ohjataan eri palvelujen piiriin.” (Kunta D)

”Lapsen tuki edellyttää yhteistyötä lapsen huoltajien ja kaikkien lapsen eri toimintaympäristöissä toimivien aikuisten kanssa.” (Kunta E)

5.2.4 Huoltajille annetaan toimija- ja päätösvalta

Neljännessä ja korkeimmassa huoltajien osallistamisen muodossa huoltajat nähdään aktiivisina toimijoina ja päättäjinä. Paikallisista toimintasuunnitelmista en tämän tason kuvauksia löytänyt. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin liittyen seudullisesta vasusta löytyy muutama kohta, joissa huoltajat ovat päättäjän roolissa. Nämä kuvaukset liittyvät huoltajien ensi-

sijaisuuteen lasten kasvattajina. Myös lapsen tuen tarkistamisessa voi huoltaja toimia aloitteentekijänä.

”Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta.” (Seudullinen vasu)

”Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen.” (Seudullinen vasu)

”Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla huoltajalta.” (Seudullinen vasu)

Aineistoni asiakirjoissa näistä osallistamisen tasoista selvästi eniten nousi esille huoltajat yhteistyökumppaneina. Myös huoltajien kuulemista ja huomioimista esiintyi teksteissä melko paljon. Selvästi vähemmän mainittiin osallistamisen äärlaitoja, varsinkin huoltajia päättäjinä ja aktiivisina toimijoina. Seuraavaan taulukkoon on vielä koottu osallistamisen tasot ja kuvauksia osallistamisen ilmenemisistä.

Taulukko 1. Miten huoltajia asiakirjoissa osallistetaan?

• Annetaan tietoa varhaiskasvatuspalveluista ja varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoista • Kerrotaan vakan tavoitteista • Annetaan tietoa vaihtoehtopedagogiikoista • Kerrotaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämistä yhteistyörakenteista • Tiedotetaan arviointien ja palautekyselyiden tuloksista • Annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsitteistä • Tiedotetaan pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä asioista • Hallinnolliset päätökset tiedoksi huoltajille	1. Huoltajia tiedotetaan
• Huomioidaan perheiden kulttuuritaustat ja monimuotoisuudet • Kohdataan huoltajat tasa-arvoisesti • Annetaan mahdollisuus osallistua vakan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin • Huoltaja voi esittää näkemyksiä ja toiveita ja niitä arvostetaan • Huoltajien palautteen pohjalta kehitetään toimintaa • Huoltajien luvalla lapsen vasu siirretään toiseen varhaiskasvatuspaikkaan • Huoltajia kuullaan ennen hallintopäätöstä	2. Huoltajia kuullaan ja huomioidaan
• Vuorovaikutus on keskeistä vakan toimintakulttuurissa • Päivittäiset keskustelut • Vasun toteuttaminen yhdessä • Pedagoginen dokumentointi yhteinen prosessi • Oppimisympäristöjen suunnittelu, arviointi ja kehittäminen yhteistyössä • Kiusaamisen ehkäisy on yhteinen asia • Tiedonsiirto yhteistyössä • Moniammatillinen yhteistyö • Tuen asioissa yhteistyö korostuu	3. Huoltajat otetaan yhteistyökumppaneiksi
• Huoltajilla ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta • Huoltaja päättää varhaiskasvatukseen osallistumisesta • Huoltaja voi olla aloitteentekijänä tuen tarpeen arvioinnissa ja tarkistamisessa • Huoltajalla oikeus hakea muutosta tuen asioissa	4. Huoltajille annetaan toimija- ja päätösvalta

Shierin (2001) malli lasten ja nuorten osallistumisen tarkastelusta on samansuuntainen. Shierin 5-tasoisessa mallissa konkretisoituu, miten lasten osallisuutta voidaan vahvistaa arjen käytännöissä, palveluissa ja päätöksenteossa. Ensimmäisellä tasolla aikuinen kuuntelee lasta ja osoittaa kiinnostuksensa. Aikuinen ei kuitenkaan itse tee aloitetta lapsen ajatusten esiin tulemiseksi. Seuraavalla tasolla lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisuun ja pyritään poistamaan esteitä, esimerkiksi ujoutta tai heikkoa itsetuntoa. Kolmannella tasolla lasten mielipiteet huomioidaan ja ne vaikuttavat toimintaan. Aikuinen on kuitenkin päätöksistä vastuussa. Neljännellä tasolla lapset toimivat tasavertaisina päätöksentekijöinä yhdessä aikuisten kanssa. Ylimmällä viidennellä tasolla lapset ja aikuiset jakavat vallan ja vastuun. (Shier 2001; Venninen & Kangas 2018, 195–196)

Shierin neljännen ja viidennen tason välin raja on häilyvä. Tasolla 5 aikuisen tulisi olla valmis jakamaan valtaansa ja hyväksyttävä oman vallan väheneminen. (Venninen & Kangas 2018, 196) Mielenkiintoista on pohtia, voiko varhaiskasvatuksessa esiintyä kaikkia Shierin mallin tasoja. Varhaiskasvatuksessa liikutaan varmasti tasoilla 1–4. Lasten näkemyksiä ja mielipiteitä tulee kuunnella ja muun muassa leikkiympäristöjä suunnitella lasten toiveiden pohjalta ja yhdessä lasten kanssa. Mielipiteet jakaantuvat varmaankin siinä kohtaa, kun mietitään voivatko lapset jakaa vallan ja vastuun aikuisten kanssa.

5.3. Osallisuutta tukevia menetelmiä ja käytänteitä

Varhaiskasvatuksen aloitusvaihe nähdään tärkeänä luottamuksellisen ja avoimen vuorovaikutussuhteen syntymiseksi. Kunnissa C ja F on käytössä aloituslomakkeet tai esitietolomakkeet, joihin kirjataan ne asiat lapsesta ja perheestä, jotka varhaiskasvatuksen henkilöstön on tärkeää tietää.

Useissa paikallisissa suunnitelmissa mainitaan, että huoltajien osallistamiseen kiinnitetään huomiota ja perheillä on säännöllinen mahdollisuus osallistua arviointiin. Asiakkailta kerätään palautetta eri tavoin keskusteluiden ja kyselyiden muodossa. Huoltajia kuullaan keräämällä toiveita ja ideoita yhteisissä tapahtumissa sekä palautekyselyiden ja vasukeskustelujen avulla. Osassa suunnitelmia mainitaan tarkemmin osallistamisen tapoja.

Suunnitelmissa G ja E mainitaan vanhempainillat, joiden sisältöön, suunnitteluun ja toteutukseen kysytään huoltajien toiveita. Kunnassa E on käytössä Hyvän kasvun polku -malli, jonka tavoitteena on mahdollistaa jokaisen vanhemman kuulumisen lapsen kasvua tukevaan yhteisöön. Huoltajille tehdään vuosittain Hyvän kasvun polun kyselyt, joista saadun palautteen pohjalta toimintaa arvioidaan ja kehitetään.

Kunnissa A ja D toteutetaan kaksi kertaa vuodessa sähköinen laadun arviointi -kysely, johon huoltajilla on mahdollisuus osallistua. Näissä kunnissa järjestetään myös ovensuukyselyitä. Kunnan D suunnitelmassa mainitaan Forms-kyselyt, joiden tuloksista tiedotetaan huoltajia ja tuloksista nostetaan kehittämiskohteita. Huoltajilta kysytään ideoita kauden teemasta Webropol-kyselyllä kunnassa F. Kunnassa D on käytössä arvioinnin vuosikello huoltajille. Yhtä kuntaa lukuun ottamatta kaikissa toimintasuunnitelmissa mainitaan varhaiskasvatuksen laadunarviointijärjestelmä Valssi, jonka arviointikyselyt ovat säännöllisesti käytössä tai ollaan ottamassa käyttöön.

Kunnissa C, F ja G tehdään 4-vuotiaiden lasten laajan terveystarkastuksen toteutuksessa yhteistyötä huoltajien, varhaiskasvatuksen ja neuvolan kesken. Sydänliiton ylläpitämää Neuvokas perhe -sivustoa hyödynnetään kunnassa G. Sivusto tarjoaa monipuolisesti vinkkejä perhearkeen ja yhteistyöhön huoltajien kanssa mm. artikkeleiden ja videoiden muodossa. Esimerkiksi ruutuaikaan liittyen löytyy muun muassa tulostettava ruutusopimus sekä leikkimielinen haaste #ruudutonpäivä (Sydänliitto-Neuvokas perhe 2026.)

Lapset puheeksi -menetelmä on käytössä kunnassa D. Menetelmän tarkoituksena on tukea lapsia ja perheitä arjessa. Se on perheille vapaaehtoinen, mutta tavoitteena on kakkien perheiden kohtaaminen. Kunnassa D on käytössä myös laatulupaukset, jotka takaavat henkilöstön ammatillisen toiminnan huoltajien kanssa. Huoltajia arvostetaan ja heille kerrotaan onnistumisista.

Seudullisen suunnitelman paikallisessa painotuksessa korostetaan päivittäisen yhteistyön tärkeyttä. Tiedonkulku tulisi olla sujuvaa kodin ja päiväkodin välillä. Lapsen kasvun tukemiseksi on varhaiskasvattajien tärkeää tietää merkittävistä tapahtumista ja muutoksista lapsen elä-

mässä. Kunnan G suunnitelmaan on kirjattu, että tiimeissä sovitaan viestinnän käytännöistä. Sähköpostilla voidaan hoitaa kiireettömät asiat, puhelimitse kiireelliset asiat ja yleiset tiedottamiset huoltajien luvalla pikaviestisovelluksen kautta. Arjen toiminnan ja viestinnän kautta huoltajien ymmärrys digitaalisesta varhaiskasvatuksesta vahvistuu. Tämä kuvataan kunnan D suunnitelmassa.

6. Pohdinta

6.1. Tutkimustulosten yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten huoltajien osallistaminen näyttäytyy seudullisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa sekä paikallisissa toimintasuunnitelmissa. Osallistaminen on keskeisenä käsitteenä, mutta sen määrittelemiseksi tarvitaan toisia keskeisiä käsitteitä osallisuus ja osallistuminen. Kaikki nämä kolme käsitettä kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa. Lisäksi mukana on kasvatuskumppanuuden käsite. Osallisuus on enemmän kuin osallistumista ja osallisuuden syntymiseksi voidaan tarvita osallistamista. Osallisuus on aitoa kuulumista johonkin ja sen vastakohta on osattomuus. Osallisuus ei toteudu ilman yksilön ja yhteisön välistä kumppanuutta. (Heinonen ym. 2016, 229) Varhaiskasvatuksessa osallisuus yhdistetäänkin vahvasti osaksi kasvatuskumppanuutta. Onnistunut kasvatuskumppanuus edellyttää luottamuksellista, avointa ja kunnioittavaa vuorovaikutusta vanhempien ja ammattikasvattajien välillä.

Luvussa kaksi esiteltiin aiempia tutkimuksia koskien huoltajien osallisuutta ja kasvatuskumppanuutta sekä osallisuuden ilmenemistä varhaiskasvatussuunnitelmissa. Suomen Vanhempainliiton toteuttaman päiväkotibarometrin (2019) sekä Purolan ja Kuusiston (2021) tutkimuksen mukaan vanhemmat kokevat yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden rakentuvan parhaiten yhteisten tempausten ja yhteisen arjen kokemisen kautta. Sosiaalinen osallistuminen nähdään tärkeämpänä kuin pedagogiikka.

Rautamies ym. (2021) korostaa, että luottamus kasvatuskumppanuuteen vahvistuu, kun tarjotaan mahdollisuus osallistua ja jaetaan yhteinen ymmärrys. Haastavissa kasvatustilanteissa on tärkeää kannatella niin lasta kuin vanhempaakin ja olla samalla puolella. Viinikka (2017) tuo esille, että vanhempien motiivina osallistumiseen on lapsen etu ja hyvinvoinnin edistäminen. Vanhemmilla on tarve saada enemmän tietoa ja todellisia vaikutusmahdollisuuksia, jotta osallisuus toteutuisi paremmin.

Heiskasen ym. (2021) tutkimuksessa varhaiskasvatussuunnitelmissa näyttäytyy ammattilaisten ääni hallitsevana, kun huoltajien näkemykset huomioidaan vain muodollisesti. Turunen (2023) on tutkinut, mitä kasvatusyhteistyöstä kuntavasuissa kerrotaan. Kasvatusyhteistyö nähdään niin huoltajia arvostavana kuin lapsen hyvinvointiakin edistävänä tekijänä. Yhteistyö korostuu lapsen vasussa ja tuen tarpeen asioissa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat huomioimaan huoltajien osallisuuden varhaiskasvatuksessa. Kyse ei ole siis vapaaehtoisuudesta tai kuntien valinnanvapaudesta. Vasun perusteissa ohjataan, että paikallisessa vasussa tulee kuvata huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt. Paikallisesti tulee siis pohtia, millaisilla konkreettisilla käytännön toimilla mahdollistetaan ja edistetään huoltajien osallistumista ja osalliseksi tulemistä.

Seudullisen varhaiskasvatussuunnitelman 2022 päivitykseen on osallistettu myös huoltajia lähettämällä heille webropol-kysely aiheeseen liittyen. Huoltajien kommentteja on kirjattu suunnitelmaan (Seudullinen varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 5) Paikalliset toimintavuosisuunnitelmat on päivitetty varhaiskasvatuksen johdon ja henkilöstön toimesta. En ainakaan löytänyt mainintaa huoltajien osallistumisesta suunnitelmien päivitysprosessiin.

Aineiston teksteistä nousi esille erilaisia huoltajien osallistamisen tapoja, jotka jaottelin neljään kategoriaan: 1) Huoltajia tiedotetaan, 2) Huoltajia kuullaan, 3) Huoltajat otetaan yhteistyökumppaneiksi ja 4) Huoltajille annetaan toimija- ja päätösvalta. Selvästi eniten esiintyi maininta huoltajista yhteistyökumppaneina. Päivittäinen vuorovaikutus sekä oppimisympäristöjen suunnittelu, arviointi ja kehittäminen yhdessä nähdään tärkeänä. Yhteistyö korostuu vasuprosessissa ja lapsen tuen asioissa.

Huoltajien kuuleminen ja huomioiminen näyttäytyy siten, että huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Huoltajat saavat esittää toiveitaan ja antaa palautetta. Perheiden taustat huomioidaan toiminnan suunnittelussa. Vasut siirretään vanhempien luvalla ja heitä kuullaan ennen hallintopäätöstä.

Huoltajia tiedotetaan varhaiskasvatuspolun alussa tarjolla olevista palveluista, varhaiskasvatuksen toimintamuodoista ja tavoitteista. Arviointien ja kyselyiden tuloksista annetaan tietoa, samoin lasta koskevien asioiden käsittelystä sekä tuen päätöksistä.

Selvästi vähiten asiakirjoissa kuvattiin huoltajia päättäjinä. Tukitoimien tarkistamisessa huoltaja voi toimia aloitteentekijänä. Varhaiskasvatustoiminnassa ei muilta osin huoltajia toimijaksi tai päätösvallan omaajina kuvata.

Varhaiskasvatuksen organisaatiolla ja henkilöstöllä on omat roolinsa ja tehtävänsä. Huoltajilla on varhaiskasvatuksessa omat toimijuuden roolinsa osa-alueesta riippuen. Oman lapsen opimisen ja hyvinvoinnin edistämiseksi tehdään yhteistyötä, voidaan vaikuttaa ja osallistua. Ammattihenkilöstölle kuuluu luonnollisesti omat toimijuuden roolinsa.

Neliportainen jaottelu on jokseenkin yhteneväinen mm. Shierin (2001) lasten ja nuorten osallistumisen mallin kanssa. Osallisuus lisääntyy siirryttäessä 1. tasolta eteenpäin. Tosin Shierin mallin ensimmäisellä tasolla aikuinen jo kuuntelee lasta, kun omassa tutkimuksessani kuulemista esiintyy vasta toisella tasolla. Molemmissa jaotteluissa todellista yhteistyötä ja kumppanuutta esiintyy tasolla 3.

Huoltajien osallisuutta tukevinä käytännön menetelminä aineistossa tuli esille varhaiskasvatuksen aloituksessa käytettävät lomakkeet, sekä säännöllisesti toteutettavat sähköiset laadunarviointi- ja palautekyselyt. Vanhempainiltojen sisällöistä kysytään huoltajilta mielipiteitä ja ideoita. Suurimmassa osassa kuntia on käytössä tai ollaan ottamassa käyttöön Karvin varhaiskasvatuksen laadunarviointijärjestelmä Valssi, jonka avulla huoltajatkin voidaan osallistaa arviointiin.

Aiempien tutkimusten tulosten mukaan huoltajat kokevat kasvatuskumppanuuden vahvistuvan sosiaalisen osallistumisen ja jaetun yhteisen ymmärryksen kautta. Konkreettinen yhdessä tekeminen ja arkisten asioiden jakaminen edistää myös lasten hyvinvointia. Paikallisissa suunnitelmissa voisi entistä konkreettisemmin kuvata huoltajien osallistamisen tapoja. Suunnitelmiin

voisi hyvinkin kirjata esimerkiksi joka syksyiset makkaranpaistoillat perheiden kanssa tai säännölliset aamukahviporinat lapsen ryhmässä.

6.2. Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa menettelytapoja, josta huolehditaan koko tieteellisen toiminnan ajan. Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023,11)

Tieteellisen toiminnan laatu tulee pystyä varmistamaan niin suunnittelussa, menetelmissä kuin analyysissäkin. Tutkimustoiminnan rehellisyys voidaan taata avoimella ja oikeudenmukaisella toteutuksella, arvioinnilla ja raportoinnilla. Kaikkien osapuolten, yhteiskunnan ja ympäristön arvostaminen sekä vastuunkantaminen koko tutkimusprosessin ajan kuuluvat myös hyviin tieteellisiin tapoihin. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 11–12)

Tutkijan tulee tuntea tutkimusetiikkaan ja eettiseen arviointiin liittyvät ohjeet sekä periaatteet ja noudattaa niitä. Kaikilla tieteenaloilla tutkimusta tehtäessä on tavoitteena tuottaa uutta tietoa ja lisätä ymmärrystä maailmasta, jossa elämme. Tutkijan tulee toteuttaa tutkimuksensa siten, ettei siitä aiheudu merkittäviä haittoja tai vahinkoa tutkimuskohteille. Vaikka Suomen perustuslaki turvaakin tieteen vapauden, tulee tätä vapautta käyttää vastuullisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 5–7) Omassa tutkimuksessani en ole tutkinut ihmisiä tai yhteisöjä enkä ole kerännyt mitään henkilötietoja tai muita yksityisiä tietoja.

Aineistoni kunnat on sattumanvaraisesti koodattu kirjaimilla A-G. Tutkimustulosten esittelyssä olen tuonut kuntien toimintasuunnitelmista esille paikallisia painotuksia ja esimerkkilauseita. Kuntien varhaiskasvatustoimijat saattavat hyvinkin tunnistaa tuloksista oman kuntansa esimerkiksi kunnassa käytössä olevan arviointimenetelmän tai jonkin muun toimintamallin perusteella. Aineistoni asiakirjat ovat julkisia ja avoimesti jokaisen saatavilla. Tutkimuksessa ei ole arvosteltu suunnitelmia tai laitettu niitä paremmuusjärjestykseen.

Vaikka aineisto on käyty läpi useaan kertaan ja tarkasteltu sitä eri näkökulmista, on mahdollista, että jotakin oleellista on jäänyt huomaamatta. Tutkimuksen kokonaiskuvan ja tutkimustulosten kannalta sillä ei kuitenkaan ole suurta vaikutusta.

Avoimuus kuuluu hyvään tieteelliseen käytäntöön ja on edellytys kriittiselle arvioinnille ja tieteen edistymiselle. Jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa tulee huomioida tutkimusaineiston avaaminen ja tutkimukseen liittyvien henkilöiden informoiminen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 13) Olin tutkimuksen alkuvaiheessa sähköpostitse yhteydessä jokaisen kunnan varhaiskasvatusjohtajaan. Kerroin tutkimuksestani ja tarkoituksestani käyttäen aineistonani seudullista varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä paikallisia toimintavuosisuunnitelmia. Lupasin tiedottaa kuntia tutkimustuloksistani ja lähettää heille tutkimustyöni sen valmistuttua. Tarvittaessa olen valmis vastaamaan heidän mahdollisiin kysymyksiin tutkimustani koskien.

Tekoäly on osa tätä päivää ja sen käyttö valmentaa työelämässä tarvittaviin taitoihin. Tekoäly voi kuitenkin tuottaa virheellistä ja epämääräistä sisältöä, joten käyttö edellyttää harkintaa ja huolellisuutta. Tekoälyä voi käyttää esimerkiksi tutkimuksen ideointivaiheessa, hakusanojen tai tutkimuskysymysten muotoilussa tai tekstien kääntämisessä. Jos tekoälysovelluksia on tutkimuksessaan käyttänyt, on sen käyttötavasta raportoitava. Tutkijalla on aina henkilökohtaisesti vastuu tuotoksensa oikeellisuudesta. (Lapin yliopisto 2025.)

Olen käyttänyt tekoälyä tutkimusaiheen ideointivaiheessa sekä tutkimuskysymysten muotoilun apuna. Myös tutkimusartikkeleiden kielen kääntämisessä englannista suomeksi olen osittain hyödyntänyt tekoälyä. Tekoälysovelluksista käytössäni on ollut ChatGBT sekä Copilot.

6.3. Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimusehdotukset

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, millaisena huoltajien osallistaminen näyttäytyy seudullisessa ja paikallisissa asiakirjoissa. Siinä ei kuitenkaan vielä tule esille, miten osallistaminen ja osallisuus käytännössä varhaiskasvatuksen arjessa, huoltajien ja ammattikasvattajien välisessä vuorovaikutuksessa tapahtuu ja siinä olisi jatkotutkimukselle aihetta. Olisi mielen-

kiintoista selvittää huoltajien osallistamisen ja osallisuuden paikallista toteutumista ja miten sitä voidaan kehittää ja parantaa.

Vaikka jonkin kunnan toimintasuunnitelma dokumenttina olisikin kovin suppea ja vajaa sisältöään huoltajien osallistamista tai jotain muutakin kokonaisuutta ajatellen, ei kunnan toimintatavat ja käytännöt sitä välttämättä ole. Varhaiskasvatuksessa työtä tekevilla ammattilaisilla voi silti olla laadukkaat ja vasun perusteisiin pohjautuvat kirjoittamattomat toimintatavat, vaikka niitä ei olisi julki kirjoitettu. Huoltajien osallisuuden huomioiminen on vain yksi osa-alue vasuissa ja toimintasuunnitelmissa monien muiden yhtä tärkeiden kokonaisuuksien ohella.

Osallisuuden toteutuminen on yksilöllinen kokemus, jota ei voida selvittää asiakirja-aineiston avulla. Asiakirjat ovat valmista olemassa olevaa aineistoa, joita tutkitaan niiden tekstien perusteella. Mikäli halutaan tutkia osallisuuden todellista toteutumista, on lähestyttävä huoltajia henkilökohtaisesti esimerkiksi kyselytutkimuksen ja/tai haastattelujen muodossa. Tutkittavana voisi olla koko päiväkodissa, tietyssä päiväkotiryhmässä ja kohdennetussa lasten ikäryhmässä toteutuva huoltajien osallisuus. Myös alueelliset eroavaisuudet tai päiväkotien koon vaikutukset huoltajien osallisuuteen olisi mielenkiintoinen tutkimuskohde. Kiinnostavaa olisi myös tietää, onko osallisuus erilaista yksityisissä päiväkodeissa verrattuna kunnallisiin päiväkoteihin. Entä päiväkodeissa, joissa on jokin toiminnallinen tai pedagoginen painotus, esimerkiksi Montessori-päiväkodit tai liikuntaa painottavat päiväkodit.

Opetushallitus on joulukuussa 2025 päättänyt Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2022 muutoksista. Varhaiskasvatustlain 22 §:n kumoamisen myötä paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiselle ei enää ole kunnilla tai yksityisillä palveluntuottajilla velvoitetta. (Opetushallitus 2025) Mielenkiintoista on nähdä, miten muutokseen reagoidaan. Jäävätkö paikalliset suunnitelmat laatimatta velvoitteen poistumisen myötä vai laaditaanko niitä jatkossakin. Tämä olisi itsessään erittäin kiinnostava tutkimisen aihe.

Myös muiden asiakirjojen tutkimisessa on lukuisia jatkotutkimusmahdollisuuksia. Nyt tutkimuksen kohteena olleen seutukunnan kunnista löytyy esiopetuksen toimintasuunnitelmat, jotka voisi samalla periaatteella ottaa tutkimuksen alle. Kuntien toimintasuunnitelmat ovat hyvinkin erilaisia sisällöiltään, laajuudeltaan ja rakenteiltaan. Niistä löytyisi lukuisia seikkoja

tutkittavaksi ja vertailtavaksi. Kunnista löytyy myös muita varhaiskasvatuksen asiakirjoja mm. toimintaperiaatteita ja vuorohoidon linjauksia, joita voisi aineistoina tutkia tarkemmin.

Varhaiskasvatuksen saralla siis tutkittavaa riittää. Tutkijan vaikeana tehtävänä on tehdä rajausta tutkittavasta aiheesta ja pysyä valitsemallaan tiellä. Tiedonhaun aikana tulee vastaan niin paljon mielenkiintoista asiaa, että rönsyjen kitkeminen on tarpeellista ja kurinalaisuudesta tulee keskeinen piirre.

Lähteet:

- Alasuutari, M. (2003). *Kuka lasta kasvattaa?* Gaudeamus.
- Alasuutari, M. (2006). Kulttuuriset kehykset kasvatusvuorovaikutuksessa. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A-R Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.), *Kasvatusvuorovaikutus*. (s. 70–90). Gummerus.
- Alasuutari, M. (2010). *Suunniteltu lapsuus*. Keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoitossa. Vastapaino.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Edek, F., & Isha, S.R.B. (2020). The Importance of Parental Involvement in Home-Based Learning to Improve the Academic Achievements of Kindergarten Children. *CAPEU Journal of Education*, 1(2), 56-63. <https://doi.org/10.17509/cje.v1i2.31845>
- Finlex (2014). Yhdenvertaisuuslaki <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2014/1325> (Luettu 3.2.2026).
- Finlex (2018). Varhaiskasvatuslaki. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2018/540?language=fin> (Luettu 3.2.2026).
- Fonsen, E., Heikka, J. & Elo, J. (2014). Osallisuutta edistävän suunnittelun tasot. Teoksessa J. Heikka, E. Fonsen, J. Elo & J. Leinonen (toim.), *Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa*. (s. 80–95). Suomen Varhaiskasvatus ry.
- Günther, K. & Hasanen, K. & Juhila, K. (2021). Johdanto: Analyysi ja tulkinta. Teoksessa J. Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietotarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/analyysi-ja-tulkinta/> (Viitattu 31.10.2025).
- Hakyemez-Paul, S., Pihlaja, P., & Silvennoinen, H. (2018). Factors affecting early childhood educators' views and practices of parental involvement. *Journal of Early Childhood Education Research*, 7(1), 76–99.
- Heikkinen, M. (2023). ”Kaikkien annetaan loistaa omalla tavallaan” -inklusiivisuus varhaiskasvatuksen kansallisissa ja paikallisissa asiakirjoissa. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustiede.

https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/65937/Heikkinen_Minna.pdf?sequence=7&isAllowed=y

Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semi, R. & Siimes, U. (2016). *Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa*. PS-kustannus.

Heiskanen, N., Alasuutari, M., & Vehkakoski, T. (2021). Intertextual Voices of Children, Parents, and Specialists in Individual Education Plans. *Scandinavian journal of educational research*, 65(1), 36-53. <https://doi.org/10.1080/00313831.2019.1650825>

Helin, E., Kola-Torvinen, P. & Tarkka, K. (2018). Osallisuus ja osallistuminen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Teoksessa J. Kangas, J. Vlasov, E. Fonsen & J. Heikka (toim.), *Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa 2 – Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen*. (s. 11–19). Suomen Varhaiskasvatus ry.

Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila-Haapakoski, S. & Nivala Veijo (1998). *Päivähoidosta varhaiskasvatukseen*. Gummerus.

Irawati, S. N., & Agustian, M. F. Y. (2025). Parent involvement in early childhood education: Strengthening the home-school connection. *The Journal of Academic Science*, 2(9). <https://doi.org/10.59613/absjdm93>

Juhila, K. (2021a). Koodaaminen. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/koodaaminen/> (Viitattu 03.11.2025).

Juhila, K. (2021b). Teemoittelu. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/> (Viitattu 5.2.2026).

Järventausta, E., & Paananen, M. (2026). *Standing at the door: A sociomaterial approach to understanding parental involvement in ECEC. Early Years*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/09575146.2026.2618469>

Järvinen, K. & Mikkola, P. (2015). *Oletko sä meidän kaa?* Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatieto Oy.

Kallio, P., Kalliomeri, R., Mettinen, K. & Stenvall, E. (2022). Myönteisesti tunnistava varhaiskasvatus. Teoksessa E. Kataja & L. Ahonen (toim.), *Lumoudu lapsesta! Artikkeleita arkipedagogiikasta*. (s. 82–100). Hämeenlinnan kaupunki.

Kangas, J., Lastikka, A-L. & Karlsson, L. (2021). *Voimauttava varhaiskasvatus*. Leikkivä, osallinen ja hyvinvoiva lapsi. Otava.

Kannel, L., Kuusiholma-Linnamäki, J., Harju-Luukkainen, H., Heiskanen, N., Kuusisto, A. & Kulmala, V. (2023). *Paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus KARVI. Julkaisut 28:2023.

https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/Karvi_2823_0.pdf

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (2019). *Varhaiskasvatuksen laatuindikaattorit*. Tiivistelmät 13:2019. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_Tiivistelma_Perusteet-ja-suositukset_web.pdf (Viitattu 15.3.2026)

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (2026). *Valssi – Varhaiskasvatuksen laadunarviointijärjestelmä*. <https://www.karvi.fi/fi/arvioinnit/varhaiskasvatus/valssi-varhaiskasvatuksen-laadunarviointijarjestelma> (Viitattu 19.4.2026)

Karikoski, H. & Tiilikka, A. (2020). Eheä kasvupolku -haaste yhteistyölle. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. (s. 78–94). PS-kustannus.

Karila, K. (2006). Kasvatuskumppanuus vuorovaikutussuhteena. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A-R Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.), *Kasvatustuorovaiutus*. (s. 91–108). Gummerus.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. (2006). *Kasvatustumppanuus kannattelee lasta. -Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Kekkonen, M. (2012). Kasvatustumppanuus ammatillisena yhteistyösuhteena - eronteot muihin sosiaalisiin kumppanuussuhteisiin varhaiskasvatuksen ammattilaisten puhetavoissa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 1(1), 3-21. <https://journal.fi/jecer/article/view/114024>

Kiilakoski, T., Gretschel, A. & Nivala, E. (2012). Osallisuus, kansalaisuus ja hyvinvointi. Teoksessa A. Gretschel & T. Kiilakoski (toim.), *Demokratiaoppitunti*. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 118. (s. 9–33). Hakapaino.

Kim, Y., & Riley, D. A. (2014). Testing Bronfenbrenner's theory of parent-program communication: Parental homework as a form of family involvement in early care and education. *The Dialog: A Journal for Inclusive Early Childhood Professionals*, 17(2), 68–81.

<https://doi.org/10.55370/hsdialog.v17i2.129>

Korhonen, M. (2006). Sukupolven merkitys vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A-R Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.) *Kasvatusvuorovaikutus*. (s. 51–69). Gummerus.

Lapin Luotsi. Väestön kehitys. <https://lapinluotsi.fi/lappi-nyt/vaesto/vaeston-kehitys/> (Luettu 14.1.2026).

Lapin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta (2025). *Tekoälyn käyttö opetuksessa*. Päivitetty 9/2025.

Li, R. (2025). *Exploring the role and pathways of parental involvement in early childhood education*. In *Proceedings of the 2025 9th International Seminar on Education, Management and Social Sciences (ISEMSS 2025)* (pp. 345–351). Atlantis Press.

https://doi.org/10.2991/978-2-38476-462-4_38

Määttä, P. & Rantala, A. (2022). *Tavallisen erityinen lapsi*. Kasvun ja hyvinvoinnin tukeminen yhdessä. PS-kustannus.

Opetushallitus (2022). Määräykset ja ohjeet 2022:2a. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*.

Opetushallitus (2025). *Muutosmääräys/Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2022 muuttaminen*

<https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/maataykset/liite/c5af106d-2e3f-48cd-b554-7f35fd354936>

Opetushallitus (2026). Koulutus ja tutkinnot. Varhaiskasvatus

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus> (Luettu 14.3.2026).

Peltonen, T., Poulter, S., & Kuusisto, A. (2025). Huoltajien osallisuuden toteutuminen kaksivuotisessa esiopetuskokeilussa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 14(2), 79–112. <https://doi.org/10.58955/jecer.145157>

Purola, K. & Kuusisto, A. (2021) Parental participation and connectedness through family social capital theory in the early childhood education community, *Cogent Education*, 8:1, 1923361, DOI: 10.1080/2331186X.2021.1923361

<https://doi.org/10.1080/2331186X.2021.1923361>

Rautamies, E., Vähäsantanen, K., Poikonen P-L. & Laakso, M-L. (2021). Trust in the educational partnership narrated by parents of a child with challenging behaviour. In journal of *Early Years*, 41(4), 414-427, <https://doi.org/10.1080/09575146.2019.1582475>

Rintakorpi, K. (2014). Pedagoginen dokumentointi välineenä 1–3 -vuotiaiden osallisuuteen päivähoidon aloitusvaiheessa. Teoksessa J. Heikka, E. Fonsen, J. Elo & J. Leinonen (toim.), *Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa*. (s. 133–154). Suomen Varhaiskasvatus ry.

Saranko, L., Räikkönen, E., & Alasuutari, M. (2025). Development and validation of the parents' service satisfaction scale in the Finnish early childhood education and care context. *International journal of child care and education policy (Seoul)*, 19(1), 14-27.

<https://doi.org/10.1186/s40723-025-00136-7>

Shier, H. (2001), Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. *Children & Society*, 15: 107-117. <https://doi-org.ezproxy.ulapland.fi/10.1002/chi.617>

Suomen Vanhempainliitto (2019). Päiväkotibarometri 2019. *Kurahousupuheesta kohti aitoa osallisuutta*. Päiväkotilasten vanhempien näkemyksiä osallisuudesta ja kodin ja päiväkodin yhteistyöstä. https://vanhempainliitto.fi/wp-content/uploads/2020/01/PAIVAKOTIBAROMETRI2019_verkko.pdf?utm_source=chatgpt.com

Suomen Vanhempainliitto (2025). <https://vanhempainliitto.fi/> (Luettu 4.2.2026).

Sydänliitto (2026). Neuvokas perhe. <https://neuvokasperhe.fi/> (Luettu 12.4.2026).

Tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi. Yhteistyö perheiden kanssa. <https://tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/aiheet/yhteistyö-perheiden-kanssa/> (Luettu 03.11.2025).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2024. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Saatavilla www-muodossa:

<https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistamisen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet> (Luettu 1.2.2026.)

Terävä, J. & Böök, M-L (2022). Moninaiset perheet ja varhaiskasvatus. Teoksessa M. Koi-vula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.). *Valloittava varhaiskasvatus*. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. (s. 77–88). Kustannusosakeyhtiö Vastapaino Oy.

Tiilikka, A. (2010). Kasvatuskumppanuus -tulevaisuuden osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Teoksessa L. Turja & E. Fonsen (toim.) *Suuntana laadukas varhaiskasvatus*. Professori Eeva Hujalan matkassa. (s. 66–79). Suomen Varhaiskasvatus ry.

Tilastokeskus (2025). Varhaiskasvatus. Varhaiskasvatukseen osallistui 80% lapsista vuonna 2024. <https://stat.fi/fi/julkaisu/cm0ox84x06hki06um86ddd600> (Luettu 14.3.2026).

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2024). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turunen, M., tiedekunta, K. j. p., laitos, K., & yliopisto, J. (2023). *Kasvatusyhteistyö ja huoltajien osallisuus kuntakohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa*.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2019.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023.

https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Venninen, T. & Kangas, J. (2018). Osalliseksi osallisuuteen. Teoksessa J. Kangas, J. Vlasov, E. Fonsen & J. Heikka (toim.), *Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa 2 – Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen*. (s. 188–203). Suomen Varhaiskasvatus ry.

Viinikka, I. (2017). ”Kukaan ei voi tietää mitä mä tarviin, jos en mä sitä itse kerro” -Onnistuneen osallisuuden ja yhteistuottamisen edellytyksiä varhaiskasvatuspalvelun kehittämisessä.

Pro gradu -tutkielma. Hallintotiede. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201802061020>

Vuori, J. (2021a). Aineiston tuottaminen. Teoksessa J. Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/aineiston-tuottaminen/> (Vii-tattu 03.11.2025).

Vuori, J. (2021b). Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa J. Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/> (Viitattu 03.11.2025).

Yle (2025). *Varhaiskasvatuksessa on yhä enemmän vauvoja*. <https://yle.fi/a/74-20186421> (Luettu 9.12.2025).

Aineistolähteet:

Kemin kaupunki (2025). *Kemin varhaiskasvatuksen toimintavuosisuunnitelma 2025–2026*.
<https://www.kemi.fi/wp-content/uploads/2025/11/kemin-varhaiskasvatuksen-toimintavuosisuunnitelma-2025.pdf>

Keminmaan kunta (2025). *Varhaiskasvatuksen toimintavuosisuunnitelma 2025–2026*.
<https://www.keminmaa.fi/wp-content/uploads/2025/07/Varhaiskasvatuksen-toimintavuosisuunnitelma-2025-2026.pdf>

Pellon kunta (2025). *Pellon varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelma 2025-2026*.
<https://www.pello.fi/media/varhaiskasvatus/varhaiskasvatuksen-toimintasuunnitelma-2025-2026.pdf>

Tervolan kunta (2025). *Tervolan kunnan varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelma 2025–2026*.
<https://tervola.fi/wp-content/uploads/2025/11/25-26-toimintavuosisuunnitelma-sivlan-hyvaksyma.pdf>

Tornion kaupunki (2025). *Seudullinen varhaiskasvatussuunnitelma 2022*.
https://www.tornio.fi/wp-content/uploads/2022/06/Seudullinen-varhaiskasvatussuunnitelma-2022_3.pdf

Tornion kaupunki (2025). *Tornion varhaiskasvatuksen toimintavuosisuunnitelma 2025–2026*.
<https://www.tornio.fi/wp-content/uploads/2025/06/mean-toimintavuosisuunnitelma-2025-2026.pdf>

Simon kunta (2025). *Simon kunnan varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelma 2025–2026*.

Ylitornion kunta (2025). *Ylitornion varhaiskasvatuksen toimintavuosisuunnitelma 2025–2026*.